

værn om Folketinget og Folketingets værdighed.

Risgaard Knudsen var næstformand og siden formand for den socialdemokratiske folketingsgruppe i skiftende perioder i 1970'erne, og han var formand for Landbrugs- og Fiskeriudvalget i en periode og for Politisk-Økonomisk Udvalg, og endelig beklædte han formandsposten i Arbejdsmarkedsudvalget i Folketinget i en periode; og han var jo så også i mange år medlem af Det Udenrigspolitiske Nævn.

Også uden for Christiansborg var der brug for Risgaard Knudsen. En gennemgang af alle hans tillidsposter vil føre for vidt ved den her lejlighed, men det gælder for dem alle, at det var tillidsposter, der krævede en stor arbejdsindsats. Jeg kan således nævne, at han har været medlem af Nordjyllands Erhvervsråd, formand for jordbrugskommissionerne i Københavns og Vestsjællands amtsråds kredse, landbrugskyndig næstformand i Statens Jordlovsudvalg og næstformand i Det Danske Hedeselskab, og endelig var han i mange år medlem af Grænseforeningens hovedbestyrelse.

Risgaard Knudsen deltog aktivt i forhandlingerne forud for dannelsen af SV-regeringen i 1978. Forhandlingerne var dramatiske, og Risgaard valgte at trække sig ud ved regeringens tiltræden i protest mod regeringens arbejdsgrundlag.

SV-regeringens levetid blev kort, og ved dannelsen af den ny Anker Jørgensen-regering i 1979 indtrådte Risgaard Knudsen på ny i en regering, denne gang som minister for offentlige arbejder. Den periode blev nok ikke en af Risgaard Knudsens lykkeligste. En række vanskelige sager skabte voldsom blæst om hans person, og da han ikke følte, han havde tilstrækkelig opbakning, trådte han uventet tilbage i oktober 1981.

Da den socialdemokratiske regering kort efter afløstes af regeringen Poul Schlüter, blev der mere stille om Risgaard Knudsen, men han fandt sig fint til rette med tilværelsen som menigt medlem af Folketinget. Han varetog sine hverv med sædvanlig flid og dygtighed og var til det sidste sin kreds en værdifuld mand.

Vi vil huske Risgaard Knudsen som et værdigt medlem af Tinget, som et pligtopfyldende, dygtigt og ordholdende menneske, der besad den sjældne evne at kunne være konsekvent.

Vore tanker går i dag til hans Kirsten.

Æret være Jens Risgaard Knudsens minde!

(Medlemmerne påhørte stående formandens mindeord).

Meddelelser fra formanden

Første næstformand (Ivar Hansen):

Arbejdsministeren (Jytte Andersen) har meddelt mig, at hun ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om arbejdsmiljø.

(Lovforslag nr. L 154).

Forslag til lov om seniorydelse.

(Lovforslag nr. L 155).

Forslag til lov om ændring af lov om arbejdsløshedsforsikring m.v. (Opfyldelse af beskæftigelseskravet efter sygdom, barsel, børnepasningsorlov m.v.).

(Lovforslag nr. L 156).

Den første sag på dagsordenen var:

1) Forespørgsel nr. F 29:

Forespørgsel til miljø- og energiministeren:

»Hvilke initiativer agter regeringen at tage for effektivt at mindske det kemiske tryk på natur og mennesker, herunder at undersøge muligheden for en vurdering af de omkring 100.000 uvurderede kemiske stoffer, som omgiver os?«
Af Steen Gade (SF), Martin Glerup (S), Hans Christian Schmidt (V), Eva Møller (KF), Elsebeth Gerner Nielsen (RV), Aage Brusgaard (FP), Bent Hindrup Andersen (EL), Sonja Albrink (CD) og Ole Donner (DF).

(Forespørgslen anmeldt 26/11 96. Fremme af forespørgslen vedtaget 29/11 96).

Begrundelse

Steen Gade (SF):

Når SF har taget initiativ til denne debat på det her tidspunkt, er der tre grunde til det.

For det første er det, for at Folketinget kan følge op på Teknologirådets initiativ omkring de ca. 100.000 uvurderede kemiske stoffer, som omgiver os, i EU.

Folketingets Miljøudvalg har været tæt informeret bl.a. af formanden for den nedsatte arbejdsgruppe i Teknologirådet om forslagene til en langt hurtigere og sikrere vurdering af kemiske stoffers farlighed. Mit håb er, at vi i dag gør denne arbejdsgruppes anbefaling af brug af gruppeklassificeringer efter et forsigtighedsprincip til officiel dansk politik i EU. Det skal Danmark arbejde for, samtidig med at hele risikovurderingsarbejdet bliver opprioriteret.

Situationen i dag er jo helt håbløs. Risikovurderingen af de højest prioriterede af de 100.000 stoffer foregår i sneglefart, ja faktisk vurderes kun 50 stoffer om året.

For det andet er det SF's opfattelse, at netop den realitet viser, at vi som borgere i dag alle deltager i et stort kemisk eksperiment. Det er ikke engang frivilligt; ingen er nogen sinde blevet spurgt, om de vil deltage. Og der er jo ikke tvivl om, at skaderne er i fuld gang med at vise sig både i det omgivende miljø og på menneskenes sundhed. Så vi betaler allerede i dag, og vore børn vil komme til at betale endnu mere for et helt uacceptabelt højt baggrundstryk. Derfor er der brug for en klar målsætning om et stop for udledninger og tab til miljøet af miljøfarlige stoffer.

Og for det tredje bør Folketinget prioritere hele den her diskussion så højt, at vi får en første diskussion i dag om en samlet dansk strategi på kemikalieområdet. Et flertal i Folketinget vedtog sidste år i en motiveret dagsorden, at et af de fire vigtigste miljøpolitiske indsatsområder netop er afvikling af miljøfarlige stoffer.

Derfor har vi brug for en samlet strategi, og når høringen om det oplæg, som Miljøstyrelsen har lavet, er afsluttet, må regeringen komme tilbage her i Folketinget, så vi kan få en debat om en samlet strategi.

Jeg er glad for, at alle partier har været enige om, at den her debat er vigtig, og at det er vigtigt at få en debat, også selv om jeg selvfølgelig er klar over, at ikke alle partier har de samme ønsker til, hvordan debatten skal slutte.

Besvarelse

Miljø- og energiministeren (Svend Auken): Jeg vil gerne starte med at sige tak til hr. Steen Gade og hans parti og de øvrige partier i Folketinget for, at de har rejst denne forespørgsel til mig. Det giver os en god lejlighed til at drøfte nogle problemer, som ligger mig, og jeg tror de

fleste af kollegerne her i Folketinget, stærkt på sinde.

Jeg finder det glædeligt, at der er tale om en forespørgsel, der er anmeldt af alle partier i Folketinget. Uanset at vi, som hr. Gade var inde på det, kan have forskellige vurderinger af farligheden af enkelte stoffer og radikaliteten af de forholdsregler, det er nødvendigt at tage, så tror jeg, alle er fælles om at ønske et højt beskyttelsesniveau på dette område.

Vi må også som udgangspunkt for dagens diskussion lægge til grund, at der er en meget betydelig interesse i befolkningen for disse spørgsmål. Mange mennesker – og jeg tror faktisk stadig flere mennesker – erkender, at uuhæmmet brug af kemiske stoffer kan få konsekvenser for deres og deres efterkommeres daglige liv.

Kemiske stoffer er i dag et stærkt integreret led i livet i et moderne samfund som det danske. Næste alle varer, alle produkter, alle redskaber, vi anvender, enten indeholder kemiske stoffer, er fremstillet af eller er indpakket i stoffer, der indeholder kemi.

Lad mig blot illustrere udviklingen ved at nævne, at den globale produktion af organisk-kemiske stoffer over de sidste fire årtier er steget fra 7 mio. t i 1950 til 250 mio. t i dag, altså ca. en 40-dobling. Denne udvikling har øget belastningen af den menneskelige sundhed og af miljøet.

Lidt jargonagtigt kan vi sige, at kemikalie-trykket er steget dramatisk. En stor del af de kemiske stoffer, der anvendes i dag, er farlige, og mange stoffer fortsætter med at have skadelige effekter, når de er sluppet ud i miljøet, efter at deres tilsigtede funktion er udtømt. Vi finder dem overalt i miljøet, og jeg skal gerne bidrage med nogle eksempler.

Her i Danmark har vi en lang og god tradition for at anvende grundvand som drikkevand efter en forholdsvis enkel og billig behandling. Det kan vi, fordi den danske undergrund er rig på store mængder af rent vand. Derfor giver det selvfølgelig anledning til bekymring, at en række kemiske stoffer, ikke mindst bekæmpelsesmidler, findes i grundvandet.

Yderligere skal vi huske på, at da kemiske stoffer bevæger sig meget langsomt ned igennem jordlagene, så er de kemiske stoffer, vi finder i grundvandet i dag, formentlig resultatet af den brug af kemiske stoffer, der fandt sted for 20-30-40 år siden. Det er da også baggrunden for – af hensyn til fremtiden – at en række

bekæmpelsesmidler er blevet eller vil blive forbudt at anvende i Danmark.

Spildevandsslam har vist sig at indeholde en række miljøfarlige kemiske stoffer. Konsekvenserne heraf er blevet, at en ellers god og billig gødningskilde, som anvendt til gødning er et naturligt led i det økologiske kredsløb, en gødningskilde med et højt indhold af fosfor, ikke længere udbringes på markerne i samme omfang som tidligere.

I stedet står vi med et problem med at finde anvendelse for resterne af de mange tons slam, som årligt produceres på de danske rensningsanlæg. Derfor har vi taget initiativer til at fastsætte krav til indholdet af en række kemiske stoffer i slam, og kravene bliver yderligere strammet op ved århundredskiftet. Det er mit håb, at kommunernes indsats med at opspore kilderne til disse stoffer betyder, at det vil lykkes at begrænse udledningen af dem.

Jeg finder det også skræmmende, at vi i dag finder en række svært nedbrydelige stoffer i nogle egne af verden, som vi ikke umiddelbart forbinder med forurening, men normalt tænker på som ren og uspolet natur. Jeg tænker på vores broderfolk i det nordligste område, i de arktiske områder.

I det arktiske miljø har vi desværre fundet høje koncentrationer af miljøfarlige stoffer, blandt andet nogle af de såkaldte POP'er, det vil sige svært nedbrydelige organiske stoffer.

Mange af disse stoffer stammer fra udledninger i troperne, hvorfra de er blevet transporteret til de arktiske områder. Man kan også sige, at de er opkoncentreret i fødekæden i forhold til mennesker og dyr i det arktiske område.

Derfor lægger jeg stor vægt på den nuværende indsats for at få disse stoffer afviklet på verdensplan. Allerede i næste uge har vi et nøglemøde herom i Nairobi, hvor den helt afgørende bestræbelse fra vores side vil være at få den globale konvention om afvikling af POP'erne.

Yderligere opdages der hele tiden nye effekter. Lad mig blot nævne mistanken om, at et antal kemiske stoffer har hormonlignende effekter. På det område har regeringen allerede taget en række initiativer, ligesom vi også har øget bevillingerne til forskningen på det her felt.

I debatten om kemiske stoffer jongleres med en række store tal på, hvor mange kemiske stoffer der egentlig er tale om. Lad mig derfor bare sammenfatte:

På verdensplan, altså i hele verden, er der identificeret ca. 14 millioner. De fleste af disse

stoffer findes dog ikke i naturen, i miljøet. De findes kun i laboratorier og er alene derfor uden den store betydning for sundhed og miljø.

I begyndelsen af 1980'erne blev der på EF-niveau udarbejdet en liste over markedsførte kemiske stoffer i perioden 1971-81. Listen byggede på input fra industrien og indeholder ca. 100.000 stoffer, hvoraf højst halvdelen markedsføres i EU i dag.

Heldigvis er ikke alle disse stoffer farlige for mennesker og miljø, men det er svært at svare præcist på, hvor mange der er farlige, også fordi vi ikke ved, hvordan en masse af disse stoffer virker sammen i miljøet. Det kan godt være, vi har en række ret harmløse stoffer, der tilsammen med andre stoffer giver en samlet miljøpåvirkning, der eksempelvis kan forklare den store vækst i antallet af allergitilfælde, som vi ser i øjeblikket. Men der er selvfølgelig ingen tvivl om, at vi har en lang række stoffer, som er ganske harmløse, og som er nødvendige for opretholdelsen af vores moderne samfund.

Hvordan ser det så ud i Danmark? Jo, i Danmark registreres hovedparten af de kemiske stoffer, som vi faktisk bruger i Danmark, i vores produktregister. Vi skønner fra miljømyndighedernes side, at der i Danmark årligt markedsføres ca. 20.000 stoffer herhjemme. Disse stoffer indgår i ca. 100.000 kemiske produkter og i ca. 200.000 almindelige varer på det danske marked.

Hvad ved vi så om disse stoffer? Lad mig i første omgang sige det kort:

Der findes mange kemiske stoffer, som anvendes i meget store mængder, og som vi ved alt for lidt om. Og her har den kemiske industri et særligt ansvar for at forsyne myndighederne med oplysninger om mulige skadevirkninger af deres kemiske stoffer. Men omvendt findes der heldigvis også rent faktisk et betydeligt antal oplysninger om mange stoffer og især om de stoffer, der anvendes i meget store mængder. I denne sammenhæng synes det største problem at være, hvordan virksomheder, forbrugere og myndighederne hurtigt kan omsætte denne viden til praktisk handling.

Når vi har de mange oplysninger, skyldes det blandt andet, at den kemiske industri i Europa over en årrække er forpligtet til at indsende en række data om de stoffer, de producerer i størst mængde. Det gælder de industrier, der befinder sig i EU-landene, og denne pligt har givet EU-landene oplysninger om de 2.700 stoffer, der er mest anvendt i EU.

Viden om kemiske stoffer anvendes på en række måder. Den anvendes for det første til at klassificere og mærke kemiske stoffer og produkter for deres farlige egenskaber. Formålet med denne mærkning er at beskytte dem, der skal bruge kemikalierne, ved at advare om kemikaliernes farlige egenskaber, samt at give anvisninger på, hvordan man skal kontere, og hvordan man skal bortskaffe kemikalierne.

I hverdagen støder vi på nogle af mærkerne på forskellige kemikalier, de er f.eks. mærket med ordene »sundhedsskadelig« eller »lokalirriterende«. Tilsvarende skal stoffer, der er klassificeret for andre, men alvorlige effekter som f.eks. kræftfremkaldende, mærkes med advarsler. Disse advarsler støder almindelige forbrugere dog ikke på. Det skyldes, at stoffer, der er særlig farlige, slet ikke må sælges til forbrugerne.

Klassificeringen af et stof har direkte betydning på en række andre områder, som f.eks.: Hvordan skal det bruges i arbejdsmiljøet, hvordan skal det affald, hvori kemikalierne indgår, behandles, og hvordan skal reglerne være for den virksomhed, der ønsker at sælge det til f.eks. tredjeverdenslande; regler, der tager sigte på først at informere landets myndigheder om stoffets effekter.

Resultatet af den nuværende indsats på klassificeringsområdet er, at i alt ca. 5.000 enkeltstoffer er blevet klassificeret. Uden at kende listen nærmere tillader jeg mig at tro på, at den EU-arbejdsgruppe, der i efterhånden mange år har arbejdet med dette område, har søgt at koncentrere sig om en række af de allermost betænkelige stoffer.

Yderligere pålægger den europæiske kemikalielovgivning industrien en pligt til selv at klassificere de stoffer, de benytter, hvis der ikke findes en officiel klassificering. Alene i Danmark har myndighederne oplysninger om, at godt 4.000 stoffer er blevet selvklassificerede. Groft sagt betyder det formentlig, at ud af de ca. 20.000 stoffer, der anvendes i Danmark, er ca. halvdelen blevet klassificeret enten af myndighederne eller af producenten.

En af svaghederne ved klassificeringssystemet er, at det tager lang tid, fordi der skal foretages en grundig vurdering stof for stof, og selv om et stof er blevet vurderet for, om det er akut giftigt på mennesker, kræver det en helt ny vurdering og nye videnskabelige oplysninger at vurdere, om det f.eks. er kræftfremkaldende eller giftigt i vandmiljøet.

Klassificering af stoffer gruppevis kan være en del af løsningen på disse vanskeligheder, og der findes allerede i dag heldigvis flere eksempler på gruppeklassificering. Det store problem er dog at finde stofgrupper, som har et vist mindstemål af fællestræk, hvad angår farlige egenskaber.

Det er derfor min opfattelse, at vi også er nødt til at gå nye veje for at få vurderet flere stoffer uden at sænke beskyttelsesniveauet, så vi kan løse problemet med, at dette arbejde foregår med snegefart, som hr. Gade nævnte.

Her har de danske miljømyndigheder en tiltro til, at man bl.a. ved hjælp af den nye teknologi kan accelerere dette klassificeringsarbejde. Det er allerede i dag, for så vidt angår effekter på vandmiljøet, muligt med hjælp f.eks. af computerprogrammer at finde frem til de problematiske stoffer.

Jeg nævnte før, at den kemiske industri har pligt til at indsende oplysninger om de mest anvendte kemiske stoffer. Det primære formål med dette arbejde er i et samarbejde mellem EU-landene at gennemføre en risikovurdering af stofferne. Kort fortalt kan man sige, at man med klassificeringen ser på, hvilken effekt et stof vil have, hvis det kommer i kontakt med mennesker eller det udledes i miljøet. Ved risikovurdering går man videre og vurderer yderligere, i hvilket omfang mennesker og miljø udsættes for stoffet, og dermed også om stoffet rent faktisk indebærer en risiko.

Desværre går det nuværende arbejde på EU-plan med risikovurdering alt for langsomt. Her mener jeg, det er vigtigt, at vi sammen med de øvrige lande, som jo har en fælles interesse med os i dette spørgsmål, får overvejet, hvordan arbejdet kan fremskyndes.

Jeg har omtalt, at data om kemiske stoffer anvendes til at klassificere og risikovurdere stofferne samt til at vurdere, om bekæmpelsesmidler skal godkendes. Desuden anvendes disse data til at vurdere, om der er grundlag for helt at forbyde et stof eller kun at forbyde det til visse former for anvendelse.

Hidtil har indsatsen bl.a. været rettet mod tungmetaller og stoffer, der nedbryder ozonlaget. Denne indsats har givet resultater. F.eks. er forbruget af cadmium og kviksølv således reduceret med ca. 60 pct. i løbet af de sidste ti år.

Indsatsen over for de ozonlagnedbrydende stoffer finder jeg særdeles tilfredsstillende. Den har betydet, at forbruget i Danmark f.eks. er faldet med 97 pct. over ti år, men endnu vigtigere

er det, at det er lykkedes internationalt at opnå tilfredsstillende resultater. Globalt set er man enig om, at alle ilande skal afvikle anvendelsen af disse stoffer, og den 1. januar 1996 skulle anvendelsen af de værste stoffer ophøre. I løbet af nogle år påregner vi også at få ulandene med, selv om det har været et meget vanskeligt for-handlingsarbejde, vi har haft om denne sag.

Af andre eksempler vil jeg gerne nævne pvc. Pvc er et problem i forbindelse med affaldsfor-brændinger, fordi det indeholder en række til-sætningsstoffer, der kan være farlige for sund-heden eller farlige for miljøet. Der er derfor lavet en aftale om at formindske tilførslen af pvc til forbrændingsanlæg, og styrelsen, dvs. Miljø-styrelsen, arbejder på at begrænse anvendelsen af nogle af de mest problematiske tilsætnings-stoffer til pvc.

Som tidligere lovet vil jeg i begyndelsen af dette år sende en handlingsplan for reduktion af anvendelsen af phthalater til Folketingets Miljø-og Planlægningsudvalg.

Miljøstyrelsen udsendte i begyndelsen af december sidste år et debatoplæg om status og perspektiver for kemikalieområdet, og hørings-fasen udløber i slutningen af marts. Regeringen ønsker derfor at afvente forløbet af denne høringsfase, før vi tager endelig stilling til, hvilke initiativer vi skal sætte i gang på det her område. Alligevel, selv om det er for tidligt endnu at tage endelig stilling, vil jeg gerne frem-hæve en række fundamentale principper:

Det påpeges ofte, og jeg har også selv nævnt det, at vi mangler viden om en række kemiske stoffer. Jeg er enig i, at vi skal fremskaffe mere viden om en række af de kemiske stoffer, som vi ved meget lidt om. Det har jeg allerede gjort en del ud af. Antallet af anvendte kemiske stoffer er imidlertid så stort, at det formentlig ville være halsløs gerning inden for en overskuelig periode at søge at fremskaffe fuldstændige oplysninger om alle kendte stoffer. Bl.a. vil prisen efter min mening slet ikke stå mål med vær-dien af at skaffe en sådan fuldkommen informa-tion frem.

Pointen er derfor for mig at se, at vi også skal blive bedre til at træffe beslutninger på grund-lag af den viden, vi har, også selv om den ikke er helt fuldstændig. Vi må erkende, at vores viden altid vil være begrænset. Det nytter derfor ikke, hvis beslutninger om kemiske stoffer ude-lukkende kan træffes ud fra det, vi rent faktisk ved. Vi må også inddrage det, vi ikke ved. Vi må også inddrage usikkerheden, risikoen.

Jeg mener, det er nødvendigt at inddrage for-sigtighedsprincippet i vurderingsarbejdet for at give det følsomme miljø og vores sundhed en mere fremtrædende plads i vurderingen. Hvis vi først griber ind, når noget uigendriveligt er blevet bevist, så er skaden ofte sket, og derfor er det utrolig vigtigt, at vi handler på et seriøst grundlag, men at vi lader væsentlig usikkerhed komme miljøet til gode og bruger det forsigtig-hedsprincip, som jo ikke bare er slået fast i Rio-deklarationen, men heldigvis også indgår i Maastricht-Traktaten som et meget vigtigt ele-ment af den miljøpolitik, vi fører i fællesskab inden for EU.

Selvfølgerig er der, når man anvender forsigtighedsprincippet, en risiko for, at man træffer forkerte eller forhastede beslutninger, men efter min bedste overbevisning opvejes denne risiko af den generelle forbedring i beskyttelsen af sundhed og miljø, som vi opnår, hvis vi også tør udvise mod og beslutsomhed.

Problemer, der er forbundet med anvendelsen af kemiske stoffer, kan Danmark kun løse i et internationalt samarbejde. For det første lader forureningen af kemiske stoffer sig ikke standse af landegrænser, for det andet handles kemiske stoffer på tværs af landegrænser, og producen-terne tænker derfor i verdensmarkedet, når de udvikler nye stoffer.

Sidste efterår drøftede Tinget regeringens natur- og miljøpolitiske redegørelse. Jeg tilslut-tede mig den vedtagne dagsorden, hvori Tinget fandt, at afviklingen af miljøfarlige stoffer var et af de fire vigtigste miljøpolitiske indsatsområ-der i de kommende år.

Endelig mener jeg, det er vigtigt, at vi i debatten overvejer, hvordan vi kan gå nye veje. I den forbindelse mener jeg, vi skal udnytte den interesse og bevidsthed om kemiske stoffer, som heldigvis findes i befolkningen, og hjælpe industri-en til selv at løse sine egne problemer. Forud-sætningen er dog, at både industrien og forbru-gerne ved, hvad det er for kemiske stoffer, de bør undgå.

Jeg synes derfor, at det er et meget spænden-de initiativ, Miljøstyrelsen har taget ved i sit debatoplæg at medtage en liste over de ca. 100 stoffer, som Miljøstyrelsen i dag vurderer kan udgøre eller udgør det største problem. Initiativet er anderledes, fordi der er tale om en meget blødere udmelding end dem, industrien er vant til at se fra myndighedernes side. Det er ikke en forbudsliste, men et tydeligt signal om i hvilken retning omverdenen, herunder industrien, bør gå.

Vi må erkende, at farlige kemiske stoffer møder os med store udfordringer: det store antal kemiske stoffer, der anvendes, den manglende viden om de farer og risici, som stofferne udgør, og behovet for at finde alternativer.

Som jeg har beskrevet det, er der igennem en række år gjort en væsentlig og kvalificeret indsats for at begrænse de skadelige virkninger af vores enorme anvendelse af kemiske stoffer. Men jeg må også erkende, at der fortsat findes en række væsentlige og uløste problemer, som vi skal have løst, også selv om opgaven engang imellem kan antage sisyfoslignende proportioner.

Hvordan skal vi gøre? Det giver meget stof til debat, og det gør det nødvendigt med samarbejde: samarbejde internationalt, samarbejde mellem samfund og virksomheder, inddragelse af forbrugere, en så lødig orientering til mennesker som muligt, og også inddragelse af græsrodsorganisationer både på nationalt og internationalt plan, men ikke mindst kræver det samarbejde her i Folketinget, og jeg håber, at vi her i dag vil kunne få bekræftet – selv om der kan være forskellige udgangspunkter og vurderinger af enkeltspørgsmål – at der er så bred enighed eller med et fint udtryk konsensus, når det drejer sig om hovedstrategien for at undgå skadevirkningerne af det høje kemikalietryk i den moderne civilisation.

Forhandling

Steen Gade (SF):

Tak til ministeren for besvarelsen.

Det er jo sådan, at vi – fordi Miljøstyrelsens rapport er til høring – jo på en måde får en todelt debat, hvor en stor del af den danske diskussion får en første runde i dag, og så får vi en senere runde, når den endelige redegørelse fra regeringen kommer. Derfor vil en del af debatten i dag så koncentrere sig om godkendelsesprocedurer og en række andre ting. Jeg vil sige tak til ministeren for besvarelsen.

Jeg synes, det er godt, at ministeren er enig i, at der findes alt for mange kemiske stoffer, som vi ved alt for lidt om, og at han peger på, at det politiske system skal blive langt bedre til at træffe beslutninger på grundlag af den viden, som vi faktisk har. Indsatsen indtil nu har klart været utilfredsstillende.

Påpegningen af forsigtighedsprincippet og behovet for at samarbejde internationalt er vig-

tigt. 100.000 uvurderede stoffer i EU-landene nævnte jeg før, 20.000 forskellige stoffer, og nu 70.000 kemiske produkter markedsføres alene i Danmark opgjort i 1995. I 1989 var der kun registreret 38.000 produkter – altså næsten en fordobling af det antal produkter, der er markedsført i Danmark i løbet af de sidste 5-6 år.

Det er jo tal, som jeg har fra miljøministerens egen redegørelse sidste år, som demonstrerer, at vi altså også her i Danmark står over for nogle problemer, som er ved at vokse os over hovedet. Her skal der naturligvis samarbejdes internationalt – også i EU – for at kunne hamle blot lidt op med de kæmpestore multinationale økonomiske interesser, der står for produktion og markedsføring.

På den anden side er det netop her på kemikalieområdet, at vi ofte ser sammenstødet mellem de store økonomiske kræfter og miljøet. Vi oplever altså EU som en politisk kamplads. Og vi kender den kamp helt fra det gamle EF's tid, hvor vi har haft store diskussioner og slagsmål omkring opløsningsmidler og andre stoffer, og der kan være brug for at bruge al den ammunition, vi ejer, og det er f.eks. også at bruge miljøgarantien.

Jeg synes, det er helt afgørende, at Danmark aktivt påvirker udviklingen i EU politisk: at viljen til at handle opprioriteres ved hjælp af forsigtighedsprincippet, samtidig med at undersøgelse og risikovurdering af de kemiske stoffer skal presses frem. I dag ved vi ikke, hvor mange stoffer, eller hvilke, der er farlige, når det drejer sig om mulige skadevirkninger på mennesker og miljø. Derimod ved vi, at kun for nogle få procent af de registrerede stoffer foreligger der data og dokumentation om basale sundhedsmæssige og miljømæssige egenskaber.

Det er altså udfordringen at få flere oplysninger frem og så handle politisk og få de to ting til at hænge sammen og få den diskussion til også at brede sig i resten af EU. Det er derfor, at jeg i hvert fald har været så begejstret for det initiativ, der er kommet fra Teknologirådet, hvor man peger på gruppeklassificering. Principperne, som er foreslået, er jo:

Punkt 1. En klassificering skal være obligatorisk for alle stoffer, alle skal være med.

Punkt 2. At der indplaceres i grupper af beslægtede enkeltkemikalier, og så klassificerer man alle stoffer i den gruppe efter det stof i gruppen, som er – eller som man skønner er – det mest farlige.

Og så som det sidste element, at hvis en producent eller en importør vil ændre dette, skal han fremlægge dokumentation for, at det ikke er så farligt.

Det vil sige, at bevisbyrden kommer til at ligge hos producenten, og det vil sige, at man her på smukkeste vis har fået kombineret, at videnskabsmænd forholder sig videnskabeligt til tingene, men vi har også fået lavet en metode, som gør, at man tager forsigtighed ind i beslutningsprocessen, og den skulle vi så politisk beslutte, og dermed har vi minimeret nogle af de indvendinger, der er imod forsigtighedsprincippet. Derfor håber jeg, at Danmark kan arbejde aktivt for, at den model kommer frem og bliver brugt i fremtiden.

Samtidig skal der sættes på produktlovgivning. Der er også inddraget en stadig stigende mængde af produkter i en udvidet klassificeringsordning med henblik på selvfølgelig at udvikle nogle nye produkter, som ikke indeholder uønskede kemiske stoffer.

Og derfor skal det være min opfordring til miljøministeren, at når vi får redegørelsen om den danske indsats, bliver den højeste prioritet i den kommende redegørelse en produktorienteret miljøpolitik. Det er et nybrud. Det er selvfølgelig en overskrift i den natur- og miljøpolitiske redegørelse, men det er her, vi mangler at udvikle politikken.

Jeg refererede i min begrundelse til en tidligere dagsorden om viljen til at afvikle miljøfarlige stoffer, og den blev vedtaget af et flertal sidste år, men i år har vi jo den mulighed også at knytte os til en generationsmålsætning i den forstand, at vi kan tage Esbjergdeklarationen i Nordsøkonferencen, hvor man forpligter sig til, at over 25 år skal de miljøfarlige stoffer væk fra miljøet, og derfor vil det være vigtigt, at vi understreger den målsætning for det, vi skal gøre i EU, og for det, vi skal gøre i Danmark, når vi kommer tilbage til det.

Og så lidt kritik af ministerens svar. Jeg synes, vi får for lidt at vide om det, der kommer efter, i Danmark. Jeg har en stærk opfordring til ministeren i dag.

Vi er ikke i tvivl om, at vi i langt højere grad skal forbyde, udfase – eller hvad man nu vil kalde det – en lang række af de kemiske stoffer, som omgiver os. Det bør være politikken, og vi kender jo overskrifterne: pesticider, opløsningsmidler, phthalater osv. Andre, som vi accepterer, skal stærkt afgiftsbelægges for at nedbringe brugen for netop at leve op til Esbjergdeklara-

tionen. Og vi har jo nogle succeshistorier at henvise til.

Ministeren nævnte nogle af dem, og når man analyserer de succeshistorier, vi har på verdensplan, så er de jo netop knyttet til, at man går til ondets rod og siger, at man vil af med det, og så laver man en plan for at få stofferne udfaset.

Jeg vil selvfølgelig også være positiv over for tanken i redegørelsen om de 100 stoffer på en særlig liste. Jeg mener, vi skal forbyde noget mere, men selvfølgelig vil jeg være positiv over for den tanke. Og jeg vil bede om, når vi får diskussionen næste gang, at vi da har en sådan liste sammen med en liste over økonomiske styringsmidler, for hvis vi vil have de 100 stoffer væk i praksis og måske ikke tør skride til et direkte forbud, selv om jeg måske har lyst til det, ja, så vil det jo være hensigtsmæssigt netop på de områder at bruge afgifter og gøre dem så store, at det faktisk får effekt.

Jeg vil godt have svar fra ministeren i dag om, hvordan han vil forberede sin redegørelse på bl.a. dette punkt.

Så et par efterlysninger: Der er phthalatplanen med reduktion af brugen af phthalater. Hvornår får vi den? Jeg mener også, at vi er blevet lovet en Nordsøhandlingsplan, en kreosotpolitik. Kan vi acceptere produktion af kreosot i Danmark? Initiativer for vaske- og rengøringsmidler, for blot at nævne nogle.

Vores debat i dag kommer ikke til at omfatte det hele, og i hvert fald vil den dagsorden, jeg fremsætter, koncentrere sig om målsætningen for vores indsats i EU, og jeg skal på vegne af SF, Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden

»Idet Folketinget lægger Nordsøkonferencens vedtagelse af stop for udledning og tab til miljøet af alle miljøfarlige stoffer over en generation til grund,

idet Folketinget ligeledes betoner betydningen af, at Danmark i EU arbejder for at få EU-klassificeret mange flere stoffer bl.a. ved en øget anvendelse af gruppeklassificeringer samt at fremskynde risikovurderingsarbejdet, og idet Folketinget konstaterer,

– at en uheldig anvendelse af kemiske stoffer kan udgøre en trussel mod både den menneskelige sundhed og miljøet, opfordrer Folketinget miljø- og energiministeren til

– inden udgangen af indeværende samling på baggrund af Miljøstyrelsens debatoplæg »Status og perspektiver for kemikalieområdet« – som er sendt til høring med frist den 31. marts 1997 – at give en redegørelse til Folketinget for, hvilke initiativer ministeren agter at tage på dette område.

Folketinget går herefter over til næste sag på dagsordenen.«

(Dagsordensforslag nr. D 49).

Første næstformand (Ivar Hansen):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (Se ovenfor). Dette forslag indgår herefter i forhandlingen.

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Det var dog et utroligt skuffende forslag til dagsorden i en forespørgselsdebat, som jeg også selv har været med til at rejse.

Jeg vil kalde det en afværgedagsorden, for der bliver taget nogle skridt i retning af opgør med farlige stoffer i vores hverdag – og det er den, fordi den for det første lægger op til at øge tempoet i klassificeringsarbejdet i EU, hvor man klassificerer 50–100 produkter om året, og der kommer samtidig mindst 200 nye produkter ind på markedet, og der er 100.000 at tage af, der skal vurderes. Der er 100.000 tilladte markedsføringer. Det er den ene ting.

Og så lægger man endelig op til en ny redegørelse fra ministeren, så jeg mener egentlig ikke, der er nogen grund til den forespørgsel i dag.

Jeg mener, at der skal en helt ny godkendelsespolitik til; der skal sættes gang i udviklingen af alternativerne til de kemiske produkter, og så skal vi også have gjort op med dobbeltmoralen: med at vi producerer produkter til eksport, som er forbudt.

Jeg skal derfor fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden

»Idet Folketinget konstaterer, at den hidtidige politiske kamp for at begrænse brugen og spredningen af uønskede kemiske stoffer i mennesker, dyr og natur ikke er lykkedes, opfordrer Folketinget regeringen til i indeværende samling,

– at fremlægge forslag til en ændret godkendelsespolitik,

– som er baseret på en udvidet anvendelse af positivlisteprincippet, der tager afsæt i et behovskriterium og i et forsigtighedsprincip, så anvendelse af kemiske stoffer og processer hviler på en helhedsvurdering af kemikaliets nødvendighed og dets sundhed og miljømæssige uskadelighed,

– og som via tvungen klassificering eventuelt i form af gruppeklassificering af alle kemiske stoffer fremskynder vurderingen af eksisterende stoffers sundheds- og miljømæssige egenskaber samt anvendelsesrisici,

– at fremlægge forslag til en produktlovgivning, som sigter på udvikling af produkter, som ikke indeholder uønskede kemiske stoffer, og som inddrager eksisterende produkter og præparater i udvidede klassificeringsordninger og

– at indføre stop for produktion og besiddelse af kemiske stoffer og produkter, som er forbudt at anvende i Danmark.

Folketinget går herefter over til næste sag på dagsordenen.«

(Dagsordensforslag nr. D 50).

Kun med en sådan dagsorden vil vi skabe en lille smule handling med hensyn til at slippe af med de uønskede kemiske stoffer.

Første næstformand (Ivar Hansen):

Der er nu fremsat yderligere et forslag om motiveret dagsorden. (Se ovenfor). Også dette dagsordensforslag indgår herefter i forhandlingen.

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Det skal bare være for stilfærdigt at sige til hr. Bent Hindrup Andersen, at det må være ham fuldstændig bekendt, at jeg har stillet forespørgslen, fordi Folketinget har haft den tætte kontakt til Teknologirådet, og derfor kom den netop til at handle om Teknologirådets forslag.

Så vil jeg gerne sige, at Teknologirådet netop lægger op til en ny godkendelsespolitik. At vi skal vente på en ny redegørelse, når den danske strategi er til høring, er vel helt rimeligt. Vi er nødt til at få den afsluttet, og det betyder, at vi får to debatter: én her i dag om målsætningen og EU-indsatsen og en anden om en dansk strategi, som vi kan få i slutningen af året.

Og må jeg så gætte på, at grunden til, at hr. Bent Hindrup ikke er med på vores dagsorden, er to bogstaver i den, nemlig E og U.

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Det er ikke så dårligt gættet, men det er jo ikke bare to små bogstaver. Det er faktisk to bogstaver, der dominerer hele vores hverdag, og det er dem, der forhindrer os i at udvikle en fornuftig strategi.

Men de ting, jeg har lagt op til, vi skulle beslutte her i dag, er jo det, der ligger i anbefalingerne i den rapport, og hr. Steen Gade nævnte også selv i sit indlæg, at det ikke nytter noget bare at fastsætte og fortsætte med en klassificeringspolitik. Der skal en positivliste op at stå. Det er den eneste vej frem, og det er det, jeg beder om, at Folketinget tager stilling til i dag; at man ikke bare fastlægger en forkert politik over for EU og fastholder Folketinget i den. Det er ikke bare et spørgsmål om, hvorvidt det er EU, der skal bestemme. Det er en forkert politik.

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Nu foregår denne diskussion jo rent faktisk i EU, og det har den gjort, om ikke fra Ruder Konges tid, så i hvert fald så længe vi har været medlem af EU. Det er jo ikke noget med det indre marked, det er simpelt hen en gammel problemstilling. Kampen foregår rent faktisk i EU, og man kan ikke melde sig ud af den – jo, det kan hr. Bent Hindrup, men det kan man ikke i virkeligheden.

Det andet er, at hr. Bent Hindrup siger, at positivlisteprincippet skulle være noget nyt. Nu ved jeg altså, at det dioxiddirektiv, vi forhandler om lige netop nu, opererer med positivliste, og det er jo en kendt sag, at der arbejdes med positivlister i EU.

Jeg er enig i, at foruden klassificering er positivliste en del af en ny godkendelsespolitik. Men det er også lige præcis det, der er tankegangen i Teknologirådets rapport, og Teknologirådets rapport handler om, hvad vi skal gøre i EU, for det er i EU, kampen foregår.

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Så vil jeg gerne spørge hr. Steen Gade, hvorfor man ikke nævner i dagsordenen, at der i EU skal arbejdes for positivlisteprincippet. Det er den ene ting.

Jeg vil også gerne spørge hr. Steen Gade: Er det ikke fornuftigt også at lave noget herhjemme ud fra den erkendelse, at det, man lægger op til, bare er at øge tempoet i den almindelige klassi-

ficering, hvor der klassificeres 50–100 om året, og der kommer 200 nye stoffer? Det er jo, som ministeren nævnte, en sisyfosopgave. Man prøver at rulle en sten op ad et bjerg og ender med at få den ned over sig selv til sidst. Der kommer intet ud af det.

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Hovedtankegangen i det, som Teknologirådets arbejdsgruppe har lavet, er gruppeklassificering. Det er en stor rapport, hvori gruppeklassificering også nævnes sammen med øget brug af positivlister, fordi det helt klart er en del af en strategi, vi skal lægge for at kunne leve op til målsætningen i Esbjergdeklarationen.

Man kunne have skrevet alt muligt, men det ligger jo implicit – og det ved jeg, for jeg har hørt formanden for Teknologirådets arbejdsgruppe redegøre for det i Miljø- og Planlægningsudvalget – at det er en del af den strategi, man kalder gruppeklassificering. Så vi er ikke uenige om substansen. Det, vi er uenige om, er den danske strategi, og vi er altså nødt til at vente, til høringsprocessen er overstået. Man skal ikke blande det sammen med, at vi skal gøre en stærk indsats på EU-plan, hvor den kamp rent faktisk diskuteres.

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Jeg hørte, at hr. Steen Gade i sit indlæg nævnte nødvendigheden af en ny produktlov, som sikrer alternativerne, og jeg vil gerne spørge: Hvorfor skal vi have en debat, hvor vi skal finde ud af, hvad vi skal gøre i EU, når de ting ikke nævnes i den dagsorden, hr. Steen Gade har fremsat? Hvorfor skal vi have debatten i dag og først senere – med den begrundelse, at vi skal vente på høringssvarene – tage stilling til, om vi også skal arbejde for en ny produktudvikling? Ville det egentlig ikke have været formålstjenligt at vente med hele forespørgselsdebatten, til vi havde de høringssvar, når man alligevel ikke vil tage stilling til nogen ting i dag?

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Det spørgsmål kunne jeg jo stille til hr. Bent Hindrup Andersen, som også har stillet forespørgslen; men jeg skal lade være med at være så fræk og blot sige, at det, jeg gerne vil have ind på lystavlen i dag, er en støtte til Teknologirådets arbejdsgruppes forslag som helhed, og at

det arbejde, vi skal videreføre og drøfte yderligere i Folketinget i år, skal gå på at opfylde Esbjergdeklarationens målsætning om, at de farlige kemiske stoffer skal væk i løbet af en generation. Det er da to gode ting at få slået fast i en dagsorden, men vi når altså ikke alting.

Vi får desuden en diskussion om produktorienteret miljøpolitik, og vi får en diskussion om, hvorvidt miljø- og energiministeren skal gå videre med de 100 stoffer. Det kan han danne sig et vist indtryk af efter debatten i dag, og det er da ikke et dårligt resultat. Vi får i virkeligheden to debatter, vi får mulighed for at få spørgsmålet opprioriteret i Folketinget, og hvis vi skal være helt ærlige, har det nok ikke haft den højeste plads på dagsordenen i vores arbejde.

Peter Christensen (S):

Den kemiske industri er vokset eksplosivt gennem de sidste 60 år fra en produktion på 1 million t i 1930 til mere end 300 millioner t i 1990, og i dag markedsføres mere end 100.000 kemiske stoffer i verden.

Grunden til denne kraftige produktionsstigning inden for den kemiske industri er uden tvivl menneskets tro på, at snart sagt alle problemer kan løses ved hjælp af kemi. Det gælder inden for jordbruget, hvor man ukritisk har sprøjtet med pesticider uden at kende til hverken kortsigtede eller langsigtede virkninger på mennesker og miljø, og det samme har gjort sig gældende inden for industrien, hvor det først og fremmest gjaldt om at gøre varerne billige og konkurrencedygtige. Det skete ved hjælp af farlige kemiske stoffer, og denne tankegang er desværre ikke forsvundet.

Det var af mindre betydning, hvilke farlige kemiske stoffer produkterne indeholdt. Det var ikke på det område, de private virksomheder brugte deres forskningsmidler. Da skadevirkningerne begyndte at vise sig i miljøet og hos mennesker og dyr, var svaret: Vi kan rense os ud af det, vi kan forbrænde, og endelig kan vi deponere. Men intet forsvinder i denne verden. Vi flytter blot problemerne.

Det sidste skud på stammen af undskyldninger for at forurene vor natur er, at vi bare skal have nogle grænseværdier, så skal det nok gå. Men hvis vi tror, vi kan fortynde os ud af problemerne, tager vi grusomt fejl. Der vil ske en ophobning i miljøet, og på et tidspunkt bliver vi nødt til at hæve grænseværdierne. Det vil igen betyde et øget antal af fosterskader, kræfttilfæl-

de, allergier og nedsat forplantningsevne hos både dyr og mennesker.

Allerede i dag har vi alvorlige miljøproblemer med hensyn til affald, restprodukter, slagger m.m. I naturen sker der en ophobning af tungmetaller, der ikke kan nedbrydes biologisk, og også brugen af pesticider og ozonnedbrydende stoffer og udledning af hormonlignende stoffer er direkte miljø- og sundhedsfarlige for mennesker, dyr og planter. Nogle stoffer har langvarige effekter, fordi de ophobes i miljøet og i levende organismer.

Landbruget skal ikke have utak for at have rejst hele slamdebatten. Argumentet var, at landbruget ikke ville være med til at forurene den jord, hvor der skulle dyrke fødevarer. Man var nervøs for, at der skulle ske en ophobning af farlige kemiske stoffer, der på et tidspunkt ville betyde, at man ikke længere kunne dyrke jorden. Det har jeg meget stor forståelse for, og jeg håber, landbruget har den samme tankegang, når det gælder andre farlige kemiske stoffer, som tilføres jorden.

Slamdebatten satte fingeren direkte på det problem, at udledningen fra husholdninger og industrier i nogle tilfælde er stærkt miljøbelastende. Vi får ikke løst dette store miljøproblem, hvis vi ikke får stoppet problemet ved kilden, og kilden er ikke industriens og husholdningernes udløb af spildevand. Kilden er de farlige stoffer, der bruges i produktionen og derved bl.a. overføres til husholdningerne. Dette ses tydeligst med hensyn til vaske- og rengøringsmidler, hvor producenterne med smarte reklamefolks hjælp har bildt forbrugerne ind, at det eneste, det drejer sig om, er, at det bliver blændende hvidt, uden at nævne ét ord om miljøbelastningen. Men når vi ved, at der bruges ca. 70.000 t rengøringsmidler om året, er det ikke svært at forstå miljøproblemet.

Hvad kan vi gøre for at løse dette store miljøproblem og for at beskytte jord, luft, grundvand, søer, have og vandløb osv.? Svaret kunne være, at vi undersøgte samtlige kemiske stoffer, men det ville være håbløst rent økonomisk, og med den hastighed, det foregår med, ville det vel også tage et par tusinde år. Derfor bliver vi nødt til at bruge forsigtighedsprincippet på dette område, og det kan vi gøre ved at klassificere de kemiske stoffer gruppevis.

Men selv om vi her i Danmark kunne løse alle vore egne miljøproblemer, ville det have en meget begrænset effekt, fordi – med et fortærsket udtryk – forurening ikke kender til lande-

grænser. Vi ville stadig modtage forurening gennem luften og fra havet, og derfor er det vigtigt, at der sker et tæt internationalt samarbejde bl.a. gennem FN, EU og OECD.

Er viljen så til stede i de forskellige lande og hos producenterne? Jeg tror, de enkelte lande er interesserede, men jeg kan godt tvivle på, om procenterne har den samme gode vilje. Denne tvivl fik jeg underbygget ved at læse en artikel i Det Fri Aktuelt den 24. januar, hvor Dansk Industri ønsker, at Grøn Information skal fratrages sin årlige statsstøtte på 3,3 mio. kr. Dette krav fra DI byggede på, at Grøn Information har offentliggjort en liste med produkter, der indeholdt uønskede kemiske stoffer. Det er ikke blot en beklagelig handling fra DI's side, det er direkte skræmmende for demokratiet, at DI vil undertrykke oplysninger over for forbrugerne.

Erhvervslivet må se i øjnene, at den politiske forbruger vil få større og større magt med hensyn til, hvilke varer der skal produceres, og hvad de skal indeholde. Forstår erhvervslivet ikke dette signal, vil de blive ramt på deres mest ømme punkt, nemlig pengepungen. Derfor må det også være i erhvervslivets interesse, at der er en så stor åbenhed i miljøpolitikken som overhovedet muligt. Kun på den måde kan forbrugerne foretage et sagligt valg.

Derfor er det nødvendigt, at forbrugerne får de nødvendige oplysninger. Deklarationerne til forbrugerne skal udformes enkelt og letforståeligt, og de skal være reelle. Kun på den måde kan befolkningen være spydspids i forsøget på at forhindre den store miljøkatastrofe.

Det er vel også på sin plads at konstatere, at produktionen er til for menneskers skyld, og ikke omvendt.

Henning Urup (V):

I en moderne verden med en livsførelse, der har distanceret sig til ukendelighed fra den, vore bedsteforældre havde, er hjælpestoffer af enhver art blevet en selvfølge for at kunne klare dagen og vejen.

Varerne skal sikres længere holdbarhed for at kunne nå gennem distributionsnettet. Konservering og emballering er nødvendig for at undgå et stort spild. Transport og effektivitet i produktionsprocessen gør også brugen af hjælpestoffer uundværlig. Kunststoffer til erstatning for naturprodukter er med til at billiggøre produktet og medvirker til at undgå overforbrug af naturens ressourcer, men rejser selvfølgelig andre problemstillinger, som vi skal være opmærksomme på.

Vi har udviklet en mekanisk og hygiejnisk brug og smid væk-verden, som vi politikere må erkende at det er blevet endog meget svært at komme væk fra igen. Vi ønsker ikke at vende tilbage til den tilværelse, som tidligere generationer levede; derfor er vi nødt til at forsøge at løse de problemer, der er forbundet med en nutidig levevis.

Op igennem tiden har vi selvfølgelig set uheldige eksempler på brugen af forskellige kemiske hjælpestoffer, men det betyder jo ikke, at man ud fra det kan konkludere, at ethvert kemikalie er forbundet med en negativ og farlig effekt.

En undersøgelse af samtlige 100.000 kemiske stoffer, der i dag anslås at findes på EU-registreringslisten, vil ganske enkelt føre for vidt. Det rejser også mange spørgsmål om, hvor meget et stof skal testes, før det er godt nok. For 100 pct.s sikkerhed når vi jo aldrig. Der vil være uendeligt mange blandingsmuligheder og blandings effekter, som det vil være umuligt at tage højde for.

Den godkendelsesprocedure, som vi benytter i dag og har benyttet siden 1983 i Danmark, mener jeg er noget nær det bedst opnåelige. Det er op til producenten at sørge for, at produktet er dokumenteret, at stoffet ved korrekt anvendelse er uskadeligt for menneskers sundhed og for miljøet, men det er uheldigt, hvis det bevirker en forsinkelse af nye, bedre og mere miljøvenlige midler.

Tilbage står så alle de uvurderede stoffer, fra før en egentlig godkendelsesprocedure blev indført. En del af dem er allerede inde i en godkendelsesproces, nemlig de, der sælges i mængder over 1.000 ton pr. år, de såkaldte high volume-stoffer. Det drejer sig om ca. 1.500 stoffer.

Herefter kommer turen så til stoffer, der sælges i størrelsesordenen 10 til 1.000 ton om året. Alt i alt vil således omkring 12.000 af de anvendte stoffer i EU være vurderet i løbet af relativt kort tid. Resten kan anses at udgøre inde i små mængder, at de ikke kan have den store miljømæssige betydning, eller at de vil udgå af produktion. Her giver EU-registreringen os mulighed for at følge udviklingen.

For Venstre er det vigtigt, at vi fra dansk side slutter op om det enorme registrerings- og vurderingsarbejde, der er igangsat i EU-regi. På grund af det store antal er det nødvendigt i første omgang at gruppeklassificere stofferne, samtidig med at man selvfølgelig foretager risikovurdering af mistænkelige stoffer.

Venstre er ligeledes indstillet på, at Danmark forfølger målet i Nordsøkonferencens vedtagelse af at bringe udslip af miljøfarlige stoffer til ophør inden for en generation, men dog således at det sker i et tempo, der harmonerer med indsatsen i det øvrige EU, og vi ser på den baggrund frem til miljø- og energiministerens redegørelse om initiativer på området.

Eva Møller (KF):

Menneskene er nysgerrige, videbegærlige, kreative, logisk tænkende og sluttende. Menneskene er også interesserede i højere livskvalitet, mindre hårdt og slidsomt arbejde, bedre boliger, øget sundhedstilstand og større valgfrihed. Og derfor har menneskeheden, så langt tilbage som historien rækker, opfundet, udviklet og forbedret forskellige teknikker, som kunne give os denne større livskvalitet. Jeg tænker her f.eks. på hjul, taljer, trisser, motorer, maskiner og nye stoffer med bedre egenskaber; alt sammen fordi vi mente, at det ville give højere livskvalitet, og det har det jo som regel også gjort.

Arbejdsmiljøet, boligmiljøet og sundhedstilstanden er langt bedre i dag, end den var tidligere. Alle, der i øjeblikket følger med i »Bryggeren«, kan jo nu i hvert fald hver søndag drage deres egne sammenligninger mellem nutiden og tiden for halvandet hundrede år siden.

Men desværre viser det sig ofte, at nogle af de nytilkomne stoffer foruden den række af gode og nyttige egenskaber, der er baggrunden for, at de er kommet til, ved siden af også har en eller flere bivirkninger, som man ikke havde kendskab til, da stoffet første gang blev introduceret på markedet.

Nu er det jo ikke noget nyt, at det er således. Det er jo f.eks. tankevækkende, at vi lige siden oldtiden har vidst, at visse kemiske stoffer var giftige. Det har vi levet med, ikke fundet nogen anledning til at regulere, ikke engang i Danmark, før i 1961, hvor den første lov om giftige stoffer kom.

Siden da er det så til gengæld gået forholdsvis stærkt. I begyndelsen af 1970'erne fik man en mistanke om, at visse stoffer kunne være kræftfremkaldende. I 1975 fik man mulighed for gennem Ames-testen at få be- eller afkræftet teserne, og i 1976 kom der rent faktisk et rammedirektiv på området.

At stoffer kunne være miljøskadelige og miljøbelastende enten på lang eller på kort sigt, begyndte man at få mistanke om i løbet af 1970'erne og kom så hurtigt i gang med at få

reguleret det. Det første EF-direktiv kom i 1979. Det sagde, at alle nye stoffer skulle undersøges, og samtidig kom listen over de stoffer, der muligvis var farlige, idet man ønskede at få oplistet alle stoffer, der havde været anvendt i en 10-årig periode forud herfor.

Efter 1979 skulle med andre ord alle nye stoffer undersøges og klassificeres, mens de hidtil brugte kom på den såkaldte EINECS-kerneliste. Det kan lyde af meget med 100.000 forskellige stoffer, men lad os for det første gøre os klart, at kun de 30.000 af stofferne anvendes i et omfang, der, efter hvad alt tyder på, på nuværende tidspunkt har nogen som helst betydning for miljøet.

Den kemikalielov, som vi i øjeblikket har i Danmark, og som løbende vurderer stofferne, har 4.500 stoffer listet og klassificeret, og industrien selv har klassificeret 6.000 stoffer, så realiteten er, at vi altså er nået meget langt.

EU-Kommissionen har som bekendt grebet tingene an på den måde, at man i 1994 skulle klassificere de stoffer, man fremstillede eller importerede mere end 1.000 ton af, hvis de hørte til blandt de 2.000 farligste stoffer. I 1995 skulle man klassificere de stoffer, man fremstillede eller importerede mere end 1.000 ton af, og i 1998 skal man have klassificeret de stoffer, der bruges mere end 10 ton af. Så vi er altså internationalt set meget godt på vej med at få undersøgt stofferne.

Der er på den anden side ingen tvivl om, at vi gerne vil videre, og når jeg siger vi, mener jeg både politikerne og industrien. Men det er vigtigt, at en sådan videreudvikling sker på internationalt niveau. Forurening kender jo ofte og hyppigt ingen grænser, selv om der naturligvis også er områder, hvor forureningen er lokal og vi derfor kan have nytte af rent nationale beskyttelser.

I Det Konservative Folkeparti vil vi meget gerne medvirke til, at vi kommer videre på området, men vi ønsker, at det skal ske på mindst EU-niveau. Vi synes, at det er vigtigt, at vi får styrket EU-arbejdet på dette område. Vi er med på alle tiltag til at fremskynde og effektivisere såvel klassificering som risikovurdering. Vi tager meget gerne nye metoder i brug, herunder computerbaserede modeller og eventuelt også en bedømmelse i grupper, selv om vi er vel vidende om, at disse metoder kan have deres svagheder. Vi ved jo, at dette, at to stoffer er beslægtede, ikke nødvendigvis betyder, at de er ens. Rent faktisk er en lang række af de revolu-

tionerende opdagelser jo baseret på, at man ved at ændre en ganske lille bitte smule på et stof får ændret dets egenskaber endog særdeles væsentligt. Men jeg har også noteret mig, at såvel ministeren som Miljøstyrelsen har vist en afbalanceret holdning på dette område.

Det er for os i Det Konservative Folkeparti vigtigt, at alt, hvad der sker på dette område, er baseret på en større viden. Vi ser derfor gerne, at enhver form for metodeudvikling fremmes, og vi ønsker, at Miljøstyrelsen skal virke som en aktiv partner i en saglig debat. Vi finder, at det er rigtigt og vigtigt, at vi i denne tid først og fremmest får baseret det, vi gør, på en saglig debat, at vi ikke på nogen måde fremelsker en skræk for kemikalier, det, der ofte kaldes kemi-fobi.

Jeg synes i den forbindelse, at det kunne være værd at overveje de tanker, som man har gjort sig fra Industrirådets side om at nedsætte et toksikologiråd, som kunne være med til at oplyse befolkningen og foretage sagligt baserede vurderinger.

Det er naturligvis klart, at alt, hvad vi gør på dette område, skal tage hensyn til miljøet, og derfor er det også rigtigt, at forsigtighedsprincippet er med. På den anden side er det værd at bemærke, at forsigtighedsprincippet er mange ting, lige fra, at har stort set bare én pippe, ja, så skal alt forbydes omgående og med det samme, og så til, at når en række videnskabsmænd mener, at der er videnskabeligt bevis for noget, så skal der handles.

Jeg ser gerne, at vi får en international og klar definition på, hvad forsigtighedsprincippet indebærer, så vi stadig væk gør det ens i alle lande, men jeg ser også gerne, at man siger, at et forsigtighedsprincip i hvert fald dog er baseret på et minimum af videnskabelig saglighed.

Det gør jeg, fordi vi alle har lært, at der er nogle historiske konklusioner, vi kan drage, nemlig at der hele tiden stilles nye krav til de stoffer, vi omgiver os med. Vi ved, at ingen sender stoffer ud, som man mener er farlige. Alle er overbevist om, at stofferne er gode, men så viser det sig pludselig, at der er kommet noget, vi ikke vidste. Og det, der nu er det interessante, er, at tidsrummet mellem opdagelsen af en negativ effekt og muligheden for at udarbejde undersøgelsesmetoder er væsentligt.

Jeg mener, at vi bør gøre meget for at få dette tidsrum til at blive så kort som muligt, så vi rent faktisk hurtigt kan komme igennem med at få fundet ud af, om tingene er skadelige og i

bekræftende fald hvor meget, hvilke krav vi skal stille, og også om vi kan finde andre stoffer og erstatningsstoffer.

En anden meget vigtig historisk konklusion er jo også, at der ikke længere er nogen, der skråsikkert tør afvise en hypotese om, hvorvidt noget er farligt. Det synes jeg er væsentligt, og det er baggrunden for den måde, vi som politikere og i industrien agerer på i Danmark, i Europa og i Nordamerika, fordi vi ved, at det kan være alvorligt.

Derfor er det også vigtigt, at vi får prioriteret en forskningsindsats og en undersøgelsesindsats for så hurtigt som muligt såvel at få indkredset de farlige stoffer som at få mulighed for at finde erstatningsstoffer for dem, således at vi ikke alene får et bedre miljø, men også en bedre levestandard.

Jeg har med glæde læst Miljøstyrelsens oplæg »Status og perspektiver på kemikalieområdet«, som nu er sendt til høring, og jeg glæder mig også efterfølgende til at se såvel høringssvarene som ministerens reaktion. Jeg synes, dette debatoplæg er en nyttig gennemgang af området, og jeg synes også, det giver en forholdsvis afbalanceret redegørelse over den problemstilling, der er. Det giver mig håb om, at vi også fremover kan opretholde en saglig og rimelig udvikling.

Jeg håber således, at de reaktioner, ministeren til sin tid vil komme med på baggrund af oplægget og høringssvarene, for det første vil lægge op til, at der ageres internationalt, mindst på EU-plan, for det andet, at de baserer sig på videnskabelige metoder og vurderinger, for det tredje, at der bruges mere gulerod end pisk, dvs. hellere frivillige aftaler end skatter og afgifter, og for det fjerde, at man i dialog med forskere, videnskabsmænd og industri vurderer, hvad der er teknisk og praktisk muligt inden for en given tidsramme.

Vi skal naturligvis være ambitiøse og krævende på miljøets vegne, men vi skal hverken ødelægge dansk industri eller flytte produktionen til lande med mindre strenge miljøbestemmelser, for så har vi nemlig hverken gavnet os selv, vore efterkommere eller miljøet.

Jeg håber, at den liste over farlige stoffer, som Miljøstyrelsen har udarbejdet, kun anvendes således, som Miljøstyrelsen selv siger den er tænkt, nemlig til at lægge op til, at man laver aftaler med industrien og kommer med anbefalinger. Det er for mig utrolig vigtigt.

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Jeg vil bare spørge fru Eva Møller, som manede til forsigtighed på dette område i den forstand, at man ikke skal handle overilet, og talte om livskvalitet, om hun ikke har det ligesom jeg med hensyn til livskvalitet, at drikkevand, der er forurenede af pesticider, er forringet livskvalitet, at allergier, som spredes blandt folk, og som jeg, selv om jeg ikke har videnskabeligt belæg for det, er rimelig sikker på har noget at gøre med det, vi snakker om her, nemlig baggrundstrykket, er forringet livskvalitet, og at en af vores store opgaver som politikere godt kan være at kæmpe for, at vi på sådan nogle områder får en livskvalitet, der er lige så høj, som da fru Eva Møller og jeg var børn, for vi har sådan set forringet livskvaliteten grundlæggende ved at tillade og acceptere, at det er løbet løbsk, så vi har fået alt for mange kemiske og ukendte stoffer omkring os.

(Kort bemærkning).

Eva Møller (KF):

Jeg skal sige, at for Det Konservative Folkeparti er og har det altid været livskvalitet, at man kan få rent drikkevand, og vi er derfor også optaget af at finde fornuftige metoder at agere på med hensyn til drikkevandet, men vi vil bare gerne lade være med at agere i samme sekund, en mistanke viser sig, for vi vil have rimelig sikkerhed for, at det, vi gør, er fornuftigt.

Vi har på forskellige områder eksempler på, at det, vi politikere har gjort, ikke altid har været lige klogt. Jeg kan f.eks. nævne stænkelapperne for nu at tage en ting, som medførte en investering, der ikke havde nogen som helst virkning. Men vi har også foretaget os andre tåbelige ting, og det ønsker vi ikke at medvirke til i Det Konservative Folkeparti.

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Jeg er enig i, at vi ikke skal lave tåbelige ting, men lige netop drikkevand er jo et eksempel på, at hvis vi ikke handler tidligt, går det med sikkerhed galt. Sagen er vel i dag, at vi, og det regner jeg med at vi er enige om, har handlet alt for sent, og vi handler oven i købet stadig for sent, for der er jo pesticidrester på vej ned i drikkevandet.

Elsebeth Gerner Nielsen (RV):

For nogle år siden oplyste det amerikanske forskningsråd, at man i USA ikke havde informationer om de mulige giftvirkninger for 80 pct. af de mere end 50.000 industrielle kemikalier, der bruges i USA. I Europa er det på samme måde oplyst, at ud af de godt 100.000 kemiske stoffer, som EU har registreret, er det kun et meget beskedent antal, der konkret er undersøgt og vurderet med hensyn til indvirkning på sundhed og miljø.

I dag er det heldigvis sådan, at alle nye kemikalier skal anmeldes til miljømyndighederne, men siden 1981 er det kun 1.500 nye kemikalier, der er blevet anmeldt. Det betyder i sagens natur, at vi ikke kender virkningen af de mange tusind kemiske stoffer, som for manges vedkommende bruges i overordentlig store mængder.

I Det Radikale Venstre er vi meget bekymrede over den situation, og måske taler vi i virkeligheden her om et af de alvorligste miljøproblemer overhovedet. Lad mig nævne nogle af de temaer, som bør give anledning til bekymring.

For det første trues den biologiske mangfoldighed af kemikalietrykket. Hvert år udrykkes 50.000 arter, bl.a. på grund af vores alt for lette omgang med kemikalier. Pesticiderne er blot en del af problemstillingen.

For det andet er der problemerne med den menneskelige sundhed. Allergi og kræft udgør en stigende trussel mod vores sundhed. Tænk på, at i dag kan næsten hver tiende kvinde regne med at få brystkræft. Vi kender ikke forklaringen på den stigning, som i øvrigt gør sig gældende i de fleste industrilande. Noget forskning viser imidlertid, at der er en sammenhæng mellem udviklingen af kræft og forekomsten af miljøfremmede stoffer som f.eks. kemikalier.

For det tredje er der reproduktionsproblemerne. Meget tyder på, at vores evne til at formere os er under et alvorligt pres. Forskningsresultater fra bl.a. Rigshospitalet antyder en sammenhæng mellem forekomsten af stadig flere hormonlignende stoffer i det omgivende miljø og den faldende sædkvalitet, men også væksten i deformede kønsorganer og testikelkræft kan sandsynligvis forklares som forårsaget af hormonlignende stoffer. Den menneskelige hormonbalance, som er fundamental ikke bare for vores reproduktionsevne, men også for udviklingen af de nødvendige sociale og psykiske færdigheder, er alvorligt truet.

Den nuværende regering har taget en række initiativer med henblik på at få styr på kemikalierne. Lad mig nævne pesticidgiften og opstramningen af kemikalielovgivningen som to vigtige eksempler. Miljøministeren har i sit indlæg fremhævet mange af de øvrige initiativer, der er taget eller vil blive taget i den kommende tid. For Det Radikale Venstres vedkommende vil jeg fremhæve syv temaer, som vi synes er vigtige at få diskuteret, når vi gang på gang skal se på, hvordan kemikaliepolitikken skal udformes.

For det første mener vi, at der ved klassificeringen af de kemiske stoffer bør indføres en gruppe- eller blokkvalificering, sådan som det er blevet foreslået af Teknologirådets arbejdsgruppe om uvurderede kemiske stoffer. Jeg vil gerne med det samme indrømme, at der er tale om en skrabet model for klassificering af kemikalier. Sagen er imidlertid, at der ikke er ressourcer til andet. Tænk på, at det tager ca. 2 mandeår og koster mellem 0,5 mio. kr. og 1 mio. kr. bare at gennemføre en forenklet klassificering af et nyt kemikalie. Hvis der siden skal gennemføres en fuldstændig farlighedsvurdering og risikovurdering, vil kravene stige til op mod 10 års undersøgelser og 50-100 mio. kr. for de mest krævende enkeltstoffer. Det vil altså koste milliarder at lave individuel klassificering af alle registrerede kemikalier. I princippet om gruppe- eller blokklassificering rubriceres utilstrækkeligt undersøgte stoffer i grupper, f.eks. efter deres grundstofkonstellation, molekylestruktur eller i vigtige funktionelle grupper. Herefter klassificeres alle enkeltstoffer i gruppen som det farligste stof i den pågældende gruppe. Hvis man indførte det system, ville arbejdsbyrden og udgiften ved klassificeringen af de mange ikkeundersøgte kemikalier kunne reduceres. Jeg vil opfordre til, sådan som også hr. Steen Gade har gjort, at vi får gang i dette arbejde, og at vi finder de nødvendige ressourcer hertil, allerhelst selvfølgelig i et samarbejde med EU eller i EU's regi.

For det andet mener vi, at man bør undersøge, om positivlisten ikke kan udvides. I virkeligheden burde det være sådan, at kemiske stoffer, hvis risici vi ikke kender, ikke markedsføres. Positivlisteprincippet gælder i dag for lægemidler, tilsætningsstoffer og pesticider, og dette princip må, efterhånden som der bliver mulighed for det, udvides til flere kemikaliegrupper, f.eks. rengørings- og vaskemidler samt plastkemikalier. Man burde også kræve, at alle indu-

stri- og husholdningskemikalier reguleres efter positivlisteprincippet. Der bruges ca. 500.000 t husholdningskemikalier i Danmark om året, og for størstedelens vedkommende mangler der information om deres eventuelle giftvirkning.

For det tredje må vi også se på, hvordan man formindsker efterspørgslen efter kemikalier, og dér hjælper det selvfølgelig, hvis kemikalierne bliver dyrere, og derfor vil det være en del af Det Radikale Venstres politik også på kemikalieområdet at arbejde for øgede grønne afgifter.

For det fjerde skal vi arbejde for en begrænsning af pesticidforbruget. Jeg synes, pesticidgiften er en vigtig begyndelse, og pesticidhandlingsplanen er også et af de redskaber, der i fremtiden forhåbentlig vil bidrage til at få pesticidtrykket ned. Men jeg tror, vi kommer til at tage nye redskaber i brug i løbet af den kommende tid. I Det Radikale Venstre vil vi meget gerne være med til at diskutere pesticidforbruget f.eks. i private haver og på offentlige arealer. Er det ikke på tide, at man også dér spurgte, hvorfor i alverden vi skal bruge pesticider på områder, hvor der oven i købet ikke produceres?

For det femte må vi se på mærkningskravene og informationsmulighederne. Forbrugere bør principielt altid få oplysninger om, hvilke kemiske stoffer der indgår i den enkelte vare, om der eventuelt er risiko ved at anvende det kemiske stof, og ligeledes oplysning om, hvilke risikovurderinger der ikke er foretaget. En sådan mærkning burde vel også principielt påvirke producenten. Vi må i det hele taget øge informationen om kemikalierne. Den opgave tager mange miljøorganisationer meget alvorligt, og det samme gør f.eks. Forbrugerrådet og Grøn Information, sådan som det også har været fremhævet her tidligere i dag.

Grøn Information har udsendt en oversigt over produkter, der indeholder kemiske stoffer, som er på den liste over uønskede kemiske stoffer, Miljøstyrelsen netop har udsendt. Den form for forbrugeroplysning er vigtig, om end den selvfølgelig ikke kan stå alene. Det bliver stadig vanskeligere at være forbruger i samfundet. Mange forbrugere føler sig stressede, fordi det er så utrolig mange ting, de skal følge med i. På den anden side synes jeg ikke, det kan være en begrundelse for at sige, at forbrugere ikke skal have oplysninger.

Forudsætningen for, at vores markeder fungerer optimalt, er selvfølgelig, at forbrugere ved, hvad de får. Jeg var f.eks. glad for at vide,

at Henna Plus indeholder alkylfenoethoxylat, som har en hormonlignende virkning. De forbrugere, der ikke ønsker en sådan påvirkning, får altså mulighed for via Grøn Informations rådgivning at undgå visse produkter, som har en uønsket virkning.

For det sjette synes jeg, vi skal se på, hvordan vi i højere grad får producenterne på banen. Kunne man forestille sig, at man lavede et tvunget forsikringsprincip, som sikrede, at ansvaret for eventuelle sundheds- og miljøskader ved produktion, anvendelse eller bortskaffelse af kemikalier påhviler dem, der producerer kemikalierne? Et sådant princip vil betyde, at det vil blive ganske dyrt om ikke umuligt at forsikre uvurderede kemikalier, simpelt hen fordi forsikringselskaberne vil kræve højere præmier for at forsikre disse stoffer. Det er en idé, men ikke et færdigt forslag fra Det Radikale Venstre, men jeg synes, vi må se på, hvordan vi også får finansieret denne klassificering.

For det syvende er klassificering og mærkning af kemiske stoffer totalt harmoniseret i EU. Det indebærer en stærkt begrænset handlefrihed for Danmark. Hverken de danske borgere eller borgerne i EU er blevet spurgt, om de ønskede at leve i et samfund, hvor der cirkulerede over 100.000 uundersøgte kemiske stoffer, men jeg tror roligt, at politikkerne kan regne med, at hvis borgerne kendte til forholdene, ville de kræve et højere beskyttelsesniveau. Danmark bør søge alliancepartnere blandt de mest miljøprogressive EU-lande og fremme fælles EU-regler om et højere beskyttelsesniveau.

Lad mig slutte med at sige, at jeg er meget bange for, at kemikalieområdet er en tikkende bombe, som truer ikke bare den biologiske mangfoldighed, men også vore egne udfoldelses- og overlevelsesmuligheder. Og jeg er meget bange for, at vi skulle komme til det punkt, hvor vi krævede, at vi skulle have total, fuldstændig viden, før vi handlede, for hvis det på et tidspunkt bliver kravet fra et flertal i Folketinget, kan vi være fuldstændig sikre på, at vi kommer til at handle for sent. Jeg kan kun opfordre til, at så mange som muligt af Folketingets partier går aktivt ind i arbejdet for at få meget mere styr på kemien og kemikalierne.

Aage Brusgaard (FP):

Jeg vil starte med at sige tak til SF for initiativet, og nu får vi både en forespørgsel og senere en redegørelse. Det er et vigtigt emne, men lige så vigtigt som emnet er, lige så vanskelig er dis-

kussionen, for vi må indrømme, at hvis vi ikke vil helt tilbage til skoven og jordhulerne, kan vi altså ikke undgå kemi og kemiske stoffer. Vi vil også have vores tøj vasket, og det skal helst være rent, og vi vil også helst i bad hver dag osv.

Timelønnen er blevet for høj til, at landmanden kan gå og hakke roer og gartneren kan gå og luge i sine grønsager. Alle går jo sikkert ind for et rent miljø og et godt miljø, og i den forbindelse vil jeg sige, at Fremskridtspartiet var det første parti, der nævnte ordet et godt miljø i sit partiprogram. Ikke engang Socialdemokratiet havde det i tankerne dengang.

Vores viden om, hvorfor det sker, er lille, men vi ved, det sker. Flere og flere får allergi over for hunde, over for katte, over for tøj osv. osv. Ingen ved, hvorfor vi får det. Flere og flere kan ikke få børn. Vi ved det, men vi ved ikke hvorfor. Der er altså ting, der peger på, vi skal være forsigtige.

Hvis vi skal tale lidt om os selv, for det kan vi jo godt, så har jeg været mekaniker, siden jeg var 17 år. Det er vel 30 år siden, jeg begyndte at arbejde med biler. Jeg er lidt en gris. I ved nok, når I er inde med jeres bil, så er der nogle mekanikere, der er altid beskidte, andre er det næsten aldrig. Jeg var af den type, der altid var beskidt, og jeg vaskede hænder i terpentint, benzin, cellulosefortynder, fordi det var effektivt, og der var faktisk ingen, der advarede og sagde, at det ikke var godt. Jeg må så i dag erkende, at jeg ikke engang kan tåle én dråbe olie på mine hænder, for så får jeg røde knopper helt op under armhulerne. Der er altså et eller andet, der har nedbrudt mit immunforsvar efter brug i 20-25 år.

Men heldigvis har vi jo fået større viden, og den mand, der i dag forpagter mit værksted, kunne ikke drømme om at vaske sit hoved og hænder i cellulosefortynder. Men det var rent faktisk det, vi gjorde dengang, inden Swarfega kom frem, og det hjalp trods alt.

Men dér, hvor jeg vil hen med det, er, at vi skal have en større viden, og den har vi selvfølgelig også fået de sidste 30 år. Vi ved bedre, hvad der er rigtigt, og hvad der er forkert. Og det, vi så skal gøre, er at lytte til de faresignaler, der kommer, og overholde de sikkerhedsregler, vi får. Og det uanset, om det er i en privat husholdning med vaske- og rengøringsmidler eller det er i industrien. Men jeg tror nok, at i de fleste industrivirksomheder har medarbejdere, ejere og ledere et godt fælles ansvar, fordi en virk-

somhedsejer er heller ikke interesseret i, at hans medarbejdere bliver syge og han så skal betale sygedagpenge osv. Så både industri, landbrug og gartneri og private har altså en fælles interesse i, at vi følger de forskrifter, som der er på de produkter, vi bruger.

Der sker løbende en videnskabelig undersøgelse af kemiske stoffer, og mange gode kræfter arbejder allerede nu med forbedret ny viden herom. Det gælder arbejdsmedicinere, producenter, videnskabsmænd, landbohøjskolerne og mange flere. Deres arbejde bliver efterhånden indarbejdet i rutiner og øger derved sikkerheden for menneskebruget af stofferne. Jeg mener, at vi på den måde bliver bedre til at håndtere kemien. Vi bliver bedre til at sikre dens rette brug, og netop det er vigtigt, når vi taler om kemi.

Alle erhvervslivets aktive deltagere er allerede klar over, at der ikke er nogen fremtid i uhæmmet brug af kemi. Det er for dyrt, og det er for farligt. En virksomhed kan få dårlig omtale, hvis der sker uheld eller ulykker for dens medarbejdere. Det er derfor ganske og aldeles uden fornuft at tale om, at vi kan undvære kemi, for det kan vi ikke. Vi skal passe på, og vi skal sørge for at være kritiske over for godkendelse af nye produkter. Derved undgår vi skader fremover.

Når vi i dag bruger kemi, sker det udelukkende for at forbedre menneskers mulighed. Vi skal bruge kemi, men vi skal passe på, at kemien ikke forvolder en skade, der er større end den nytte, den gør. Der skal sikres en fornuftig balance, og det sker i hvert fald ikke, hvis vi handler på uvishedens og usikkerhedens hysteriske fundament, og derfor er vi faktisk enige i det, vores minister nævnte om, at vi skal vurdere tingene. Vi skal gå ind og være kritiske, men hvis vi uhæmmet forbyder produkterne her i vort lille land, er det eneste, vi får ud af det, at produktionen bliver sendt til andre lande, som slet ingen regler har.

Derfor vil jeg godt afslutte med at sige, at vi vil støtte den af S, SF og De Radikale foreslåede dagsorden. Vi er egentlig også meget enige i meget af det, der står i Enhedslistens dagsorden, men ikke i den sidste pind, som var noget med, at vi i Danmark skulle forbyde osv. Selv om vi ikke er særlig store EU-tilhængere, må vi erkende, at hvis vi skal nogen steder med det her, så skal det være i fællesskab med de samarbejdspartnere, vi nu engang har. Så jeg vil sige til hr. Bent Hindrup, at det kan ikke hjælpe, at vi bare i

vort lille land forbyder noget. Det eneste, vi får ud af det, er, at enten kommer der illegal transport over landegrænsen, eller også bliver produktionen flyttet til andre lande.

(Kort bemærkning).

Peter Christensen (S):

Hr. Aage Brusgaard gav med sine personlige oplevelser jo et godt eksempel på, hvad kemiske stoffer kan påføre mennesker. Nu er det så blevet påført hr. Aage Brusgaard. I samme åndedrag kan man jo sige, at mange af de stoffer, som vi har, kender vi jo heller ikke virkningen af.

Så jeg vil gerne have lov til at stille et helt konkret spørgsmål til hr. Aage Brusgaard. Går hr. Aage Brusgaard også ind for forsigtighedsprincippet angående farlige kemiske stoffer? Ud fra det, hr. Aage Brusgaard sagde, må jeg tolke det på den måde.

(Kort bemærkning).

Elsebeth Gerner Nielsen (RV):

Det er sådan for læger, at de er forpligtet til at redde liv. Hvis de overhovedet kan, så skal de redde liv. Selv om sammenligningen ikke holder helt, så mener jeg, at man også som politiker har et ansvar for i hvert fald at tage ordentligt vare på den danske befolknings liv.

Derfor vil jeg gerne spørge hr. Aage Brusgaard: Hvis nu vi som danske politikere med sikkerhed ved, at en række stoffer er årsag til, at danskernes sundhed ødelægges, har vi så ikke et ansvar for at skride ind?

Hvis jeg nu ved, at en række af de hormonlignende stoffer, vi omgiver os med, er årsagen til, at stadig flere drenge fødes med deforme kønsorganer, er vi så ikke moralsk forpligtet til at gribe ind, også selv om vores samarbejdspartner i de øvrige lande ikke vil være med?

(Kort bemærkning).

Aage Brusgaard (FP):

Jeg vil starte med at svare Elsebeth Gerner Nielsen, for jeg kan huske, hvad hun spurgte om, nemlig om ikke vi skal gribe ind, hvis vi ved, at stoffer er farlige. Det er et svært spørgsmål.

Vi ved, at tobak er skadelig. Vi ved, der dør tusindvis af mennesker hvert år på grund af tobak. Skal vi så forbyde tobak? Der er også kemi i en cigaret, og det er altså ikke noget, man bare lige tager ned fra en palme. Nej, vi skal ikke forbyde tobak. Vi skal heller ikke forbyde andre ting, der er farlige. Det er også farligt at køre i bil og indånde forskellige ting.

Vi skal informere om, at det er bedre at lade være, og sådan må hver enkelt selv have et valg. Jeg er altså ikke kemiker, og det tror jeg heller ikke der er ret mange der tror jeg er, men jeg er helt sikker på, at meget af det tøj – måske også det, fru Elsebeth Gerner går i – er fabrikeret og hentet i Østen. Vi ved ikke, hvilke blødgøringsmidler der er brugt. Vi ved ikke, hvilke giftstoffer der er i de appelsiner, tomater, vi henter hjem her i den mørke vinter, men vi ved, at de ikke er produceret i Danmark. Vi ved også, at mange af dem har haft en rejse på 10–12 dage, og vi ved også godt, at hvis de ikke skal rådne under den transport, skal de altså sprøjtes med et eller andet.

Det er op til os selv, om vi vil købe eller om vi vil lade være med at købe disse stoffer. Jeg er enig i, at forbrugeren skal informeres, sådan at vi kan sige fra og vi kan sige nej.

Og lige til slut, inden den røde lampe lyser, til hr. Peter Christensen, som spurgte, om vi gik ind for forsigtighedsprincippet. Det gør vi faktisk, når det er – hvad skal vi sige – tilrådeligt, og det er også derfor, vi siger ja til den dagsorden her, for det har vel også lidt med forsigtighedsprincippet at gøre. Men det, jeg siger, er, vi skal ikke være fanatiske og sige nej til noget her i landet, for det eneste, vi får ud af det, er, at vi flytter arbejdspladser til udlandet og vi flytter import fra udlandet herind. Det skal altså være afbalanceret.

(Kort bemærkning).

Elsebeth Gerner Nielsen (RV):

Der er selvfølgelig lidt af en pointe i det, hr. Aage Brusgaard siger, for jeg er heller ikke tilhænger af, at man bare skal gribe ind over for den enkelte i alle sammenhænge.

Men det, vi står over for her, er noget andet, for med hensyn til rygning har man trods alt mulighed for at vælge selv. Når vi snakker om kemikalier, bliver vi overalt udsat for en kemikaliepåvirkning. Det drejer sig ikke bare om, hvad det er for noget tøj, vi går i, eller hvad det er for noget mad, vi spiser. Overalt i miljøet findes der de her kemiske stoffer. Overalt i miljøet finder vi hormonlignende stoffer. Dem bliver vi altså udsat for, ligegyldigt om vi vil det eller ej. Der er altså ikke bare mulighed for at vælge fra.

I den sammenhæng mener jeg, at vi som politikere har et utrolig stort ansvar for at sikre den almindelige sundhed og velbefindende.

(Kort bemærkning).

Peter Christensen (S):

Jeg bliver lige nødt til at få præciseret af hr. Aage Brusgaard, hvad hr. Aage Brusgaard mener med forsigtighedsprincippet.

Det, jeg kunne forstå, hr. Aage Brusgaard sagde, var, at man gik ind for forsigtighedsprincippet, hvis nu et produkt kunne være skadeligt, og hvis de brugte det i andre lande, så skulle vi ikke gøre noget ved det. Det kan ikke være det, hr. Aage Brusgaard mente. Men lad mig lige få det præciseret.

Hvis man går ind for forsigtighedsprincippet, må det være således, at hvis man mener, at produktet skader borgerne her i landet, og man har en vis sikkerhed for det, men alligevel er usikker, så går forsigtighedsprincippet ikke. Vil hr. Aage Brusgaard så sige, at det vil vi ikke gøre noget ved alligevel, for de bruger det i udlandet?

(Kort bemærkning).

Aage Brusgaard (FP):

Så tager jeg hr. Peter Christensen først.

Jeg mener, vi skal bruge forsigtighedsprincippet, når det er dokumenteret, at et produkt er skadeligt. Så skal vi arbejde på internationalt plan for, at det forbydes, og vi skal altså arbejde på alle de niveauer, vi nu har, for at det bliver forbudt alle steder.

Vi har et godt lille land i Danmark. Der er ikke meget ved, at vi forbyder et eller andet produkt, hvis alle andre lande uhæmmet kører videre. Det er bedre, vi bruger vores viden og vores energi til at fortælle vores samarbejdspartner, at noget enten skal forbydes eller forbedres eller neddroles. Det er det, jeg mener med forsigtighedsprincippet.

Og til fru Elsebeth Gerner Nielsen med hensyn til kemikalierne: Vi ved jo, at når vi skal vaske tøj, er der sulfater i vaskemidlet. Vi ved også, at tøjet egentlig godt kan blive nogenlunde rent uden at brug af de stærke midler, men en hvid skjorte kan altså ikke blive rigtig hvid, medmindre man bruger Valo, eller hvad det nu hedder i dag, og vi ved godt, at det skal man faktisk ikke drikke bagefter. Det er altså et spørgsmål om etik, altså om hvor rene vi vil være, hvis vi tager eksemplet med vaskepulver. Det kan også være hårshampo eller andet. Men også fru Elsebeth Gerner vil jeg påstå eller tror jeg bruger skadelige midler i opvaskemaskinen, i vaskemaskinen og under brusebadet, men det

er jo helt frivilligt, og hun ved, at det er skadeligt for naturen.

Bent Hindrup Andersen (EL):

3-aminometyl, azofarvestoffer, benzopyren, benzen, 2,2-bis-P-2,3-epoxy-propoxy-fenylpropan, bisfenol-A-diglycidylæter, 2,2-bisfenol-F-diglycidylæter, metallisk bly, 2-butanonoxim, kromforbindelser, kolofonium, kreosotforbindelser, 4,4-diaminodifenylmetan, diætyl-lentriamin, 2,4-diisocyanatoluen, 2,6-diisocyanatoluen, ætylglukol, ætylglukolacetat, formaldehyd, fenol, osv. osv.

Jeg er her kun nået igennem godt halvdelen af de uønskede stoffer, som almindelige mennesker i dag jævnligt udsættes for gennem en så almindelig vare som maling, og det er ikke halvdelen af alle stofferne i maling, men alene halvdelen af de uønskede stoffer, og det drejer sig om stoffer, som er kræftfremkaldende, allergifremkaldende eller direkte giftige og ofte flere af disse ting på én gang, og det ved vi allerede i dag.

Hertil kommer så de stoffer, som har en skadelig virkning på kønshormonerne, som forskerne lige er begyndt at få øjnene op for, og som undergraver hele dyreriget og dermed også menneskets forplantningsevne.

Og for at det ikke skal være løgn, er det næsten den samme række stoffer, man kan finde i en anden slags maling, nemlig den maling, som kvinder daglig smører i ansigtet, også kaldet kosmetik. Det mest sminkende ved kosmetik er vist varedeklarationerne!

Jeg vil citere en tidligere dansk tv-underholdningsserie: »Det er F . . uhyggeligt, du!«

Og hvad er det så, man i Folketinget vil have at vi skal stille op over for den omsiggribende anvendelse af farlige kemiske stoffer i vores hverdag?

Jo, vi skal betone betydningen af, at Danmark arbejder for, at EU skal klassificere mange flere stoffer end i dag, og at risikovurderingsarbejdet skal fremskyndes! Det er det eneste konkrete bud, der er i det dagsordensforslag, som Socialistisk Folkeparti, Socialdemokratiet og De Radikale har fremsat.

Tak spids! Jeg kan lige se for mig, hvorledes EU's progressive miljøkommissær nu kaster sig frådende over listen med de 106.000 uvurderede kemiske stoffer, og at Europa-Kommissionen forbyder det ene stof efter det andet på stribe! Nej, vel – det er næppe det scenario, som springer i øjnene. Og jeg tror ikke, mange borgere i

dette land har nogen som helst illusion om, at kemien i vores hverdag afskaffes gennem EU. Tværtimod oplever vi jo daglig det modsatte.

Sagen er jo, at de eneste, som har ansvaret for og magten og evnen til at gøre kål på den stigende kemiske baggrundsstøj, som ikke mindst vore børn er født og opvokset med, og hvor konsekvenserne for eksempel ses i et voldsomt stigende antal astma- og allergitilfælde – så voldsomt, at det er lige før det er unormalt ikke at være ramt, når man er barn i dag – de eneste, som har ansvaret for og har magten og evnen til at gøre kål på den udvikling, det er os, der står her på talerstolen i dag, og vi ved det godt alle sammen.

Og det nytter jo ikke noget, at der sker et klassificeringsarbejde i EU, og det nytter i virkeligheden heller ikke noget at fremskynde risikovurderingsarbejdet, for vi kan slet ikke hamle op med industriens løbende produktion af nye kemiske stoffer, for den producerer måske fem nye stoffer, for hver gang man risikovurderer ét, og sådan vil det jo blive ved.

Det er en skrue uden ende, og det ved jeg, og det ved I, og det ved ministeren, og det ved alle tilhørerne herinde og alle dem, der stadig hænger på ved skærmen derhjemme.

Spørg hr. Hansen ude på gaden! Han har nemlig løsningen: Forbyd det! Ud med alt det, vi ikke vil have, siger han. Og det er jo rigtigt. Selvfølgelig skulle vi bare skrotte alt det, som vi mener er overflødigt, og det, som måske er farligt, og det, som vi ud fra et behovskriterium eller et forsigtighedskriterium bare ikke vil have. Er der tvivl, så forbyd!

Men problemet er bare, at det må vi ikke for EU, for efterhånden som vi er blevet mere og mere syltet ind i EU's indre marked, som hr. Uffe Ellemann-Jensen fik lokket danskerne ind i i 1986, er det blevet næsten umuligt at forbyde noget som helst miljø- og sundhedsfarligt.

Men når al denne elendighed så er nævnt, er der faktisk en løsning, som alene afhænger af os, som står her på talerstolen i dag, en løsning, som i høj grad bærer den rigtige vej med hensyn til afskaffelse af de uønskede kemiske stoffer – men det kræver ikke alene politisk mod hos et flertal af partierne herinde, det kræver også politisk mod af en minister, som tør tage slagsmålet med industriens magtfulde mænd – og den eneste vej ud af det moralske er at sætte fuldt tryk på en national udvikling og markedsføring af produkter, som ikke indeholder alle disse uønskede kemiske stoffer. For EU kan forhindre

os i at forbyde det, vi ikke vil have, men EU kan ikke forbyde borgerne at producere og købe de rigtige produkter.

Det er den samme taktik som den, vi fra Enhedslistens side hele tiden har påpeget med hensyn til de økologiske fødevarer, nemlig at når vi ikke må forbyde pesticiderne, kan vi i stedet forcere udviklingen af fødevarer, som ikke anvender pesticider i produktionen.

Og den taktik kan overføres til nonfoodområdet, og det er først og fremmest den store gruppe af dagligvarer, som ikke er mad, men som kan produceres på basis af organiske råstoffer og uden brug af uønsket kemi.

Hvornår ser vi miljø- og energiministeren og erhvervsministeren anvende deres mange, mange millioner produktudviklingskroner til støtte for udvikling, produktion og markedsføring af maling, kosmetik og vaskemidler, som ikke indeholder kræftfremkaldende, giftige og allergifremkaldende stoffer?

Og her taler jeg ikke om en indsats, som bare skal reducere de kræftfremkaldende stoffer med 10, 20 eller måske 30 pct. Nej, hvornår ser vi et udviklingsprogram, hvor formålet er at udvikle økologisk maling, økologiske vaskemidler og nonfoodvarer, som er uden uønskede stoffer, og som er produceret af råvarer, som er fremavlet på basis af økologiske principper?

Tilsvarende vil jeg efterlyse et bud på, hvornår miljø- og energiministeren og arbejdsministeren indfører et generelt forbud mod brug af kemiske stoffer i de tilfælde, hvor der er opfundet renere teknologier, som netop overflødiggør brugen af de uønskede kemikalier. Hvornår opstilles der bindende handlingsplaner for, hvornår uønskede og farlige kemikalier skal være væk fra lim, smøremidler og trykfarver?

Og det nytter altså ikke noget, at man lægger dette i hænderne på et EU-system, som helst bruger sine ressourcer på at modarbejde en progressiv miljøpolitik, mens antallet af børn og unge, som rammes af astma, allergi og det, der er værre, daglig stiger.

Derfor kan Enhedslisten ikke støtte det af Socialistisk Folkeparti, Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre fremsatte dagsordensforslag, og vi har fremsat et alternativt dagsordensforslag, for vi mener, at nu er det nok, nu skal der handles og ikke snakkes, og det var det, jeg havde håbet at denne forespørgselsdebat ville komme til at dreje sig om, men i stedet har SF og regeringspartierne altså foreslået en afværge-dagsorden, og det er beklageligt.

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Problemet for hr. Bent Hindrup Andersen er vist nærmest, at han ikke kan tænke på to ting samtidig, og at han ikke kan forestille sig, at begge dele kan være nødvendige: både at vi forbereder os på at kæmpe en EU-strategi igennem, og at vi lægger en national strategi, hvor vi går forrest, og – som jeg selv sagde – helt efter de samme retningslinjer som i hr. Bent Hindrup Andersens indlæg her satser på en produktorienteret politik, hvor vi netop bruger alle midler på at sørge for, at vi får produkter på markedet, som gør, at vi løser problemerne ved kilden.

Det skal vi gøre, og det signal, som SF har sendt til miljø- og energiministeren, går ud på, at når redegørelsen om en national strategi kommer, så er det den, der står i fokus.

Men hvorfor i alverden vil Enhedslisten i dag stemme nej til det bedste forslag, der findes fra dansk side? For Teknologirådet har jo på basis af miljøaktivister og -eksperter udarbejdet et forslag, som i dag kan blive dansk politik, og det vil hr. Bent Hindrup Andersen stemme nej til! Det er ufatteligt for mig.

(Kort bemærkning).

Peter Christensen (S):

Jeg må indrømme, at også jeg har meget lidt forståelse for, at hr. Bent Hindrup Andersen ikke kan stemme for vores dagsorden.

Men det, der fik mig herop, var hr. Bent Hindrup Andersens udtalelse om, at hvis bare det danske Folketing kunne begynde at handle, kunne man få alle uønskede stoffer ud af denne verden, for det synes jeg var noget af en melding, og hvis livet var så let, så tror jeg godt, vi kunne finde ud af det i fællesskab, men så let går det nok ikke.

Men jeg vil godt lige spørge, om hr. Bent Hindrup Andersen ikke er enig i, at den største styrke faktisk ligger hos forbrugerne, for hvis forbrugerne bliver ordentligt orienteret om de stoffer, der er i de varer, de køber, kan de jo melde fra, og så bliver disse varer ikke produceret.

Det synes jeg ikke fremgik af hr. Bent Hindrup Andersens oplæg her, men det var måske, fordi han ikke havde tid.

(Kort bemærkning).

Henning Urup (V):

Man kan vælge, om man vil arbejde konstruktivt og realistisk med tingene eller vil nøjes med

blot at male en vis person på væggen. Jeg mener, at hr. Bent Hindrup Andersen nøjedes med det sidste.

Og hr. Bent Hindrup Andersen siger, at vi skal have selvstændige mærkningsordninger og forbud uden om EU. Men det drejer sig altså om ca. 100.000 stoffer, og for at vi kan tage stilling til, hvilke stoffer der skal forbydes, skal vi altså i Danmark selvstændigt vurdere hvert enkelt stof! Tror hr. Bent Hindrup Andersen virkelig, at Danmark har ressourcer til dét?

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Jeg vil gerne understrege, at det væsentlige i den strategi, som vi fremlægger, er en udvikling af alternative produkter, og det er jo netop på grund af, at man godt kan sige således, som hr. Henning Urup siger, og at jeg selv mener, at det er en sisyfosopgave at lægge hele denne politik an på, at man så skal vurdere måske ikke alle de 100.000 stoffer, men i hvert fald 30.000, 40.000, 50.000, og at hver gang man når et lille skridt frem, så er antallet blevet fordoblet. Det er faktisk det, jeg prøver at sige.

Men dér, hvor vi kan handle selv – det er også til hr. Peter Christensen – i hvert tilfælde på utrolig mange af de områder, hvor vi i dag har unødigt og ødelæggende kemi i vores hverdag, er dér, hvor vi kan erstatte dem med produkter, som er økologiske.

Og til hr. Peter Christensen vil jeg også sige, at der selvfølgelig skal mærkes og vejledes, og det var noget af det, der var indeholdt i finanslovforhandlingerne: at der nu skal udarbejdes et grønt Ø-mærke for de væsentlige dagligvareprodukter, som jeg nævnte her, og som der faktisk er alternativer til.

Og til sidst vil jeg så sige til hr. Steen Gade, at vi mener også, at der skal gøres et internationalt arbejde, men at bede EU om at gøre det er at bede ulven om at vogte får, for det er decideret imod hele grundlaget for EU, da EU jo er bygget op omkring det indre marked, og hver gang vi beder EU om at harmonisere et produkt, som vi skal bruge herhjemme, så øger vi antallet af produkter.

Et eksempel: Vi er ved hjælp af miljø- og energiministerens gode indsats på vej til at forbyde en hel del pesticider. Men når EU i sine indre marked-regulativer når til at udarbejde et pesticiddirektiv, får vi altså et direktiv, som godkender alle de pesticider, der er godkendt i alle de andre lande, og så skal vi til at ophæve

de forbud, vi har herhjemme! Det er kernen i EU.

F.eks. betød det, at vi bad EU om at harmonisere tilsætningsstofferne i vores fødevarer, at antallet af tilsætningsstoffer steg fra 200-300 til 700, og det er, hvad der kommer ud af at bede en harmoniseringsorganisation som EU om at løse problemerne med vores kemiske produkter.

(Kort bemærkning).

Jens Kirk (V):

Jeg har lyttet opmærksomt til talen fra hr. Bent Hindrup Andersen fra Enhedslisten, og jeg kan forstå på hr. Bent Hindrup Andersen, at Enhedslisten går ind for store pakninger i fremtiden, for der skal stå meget på dem.

Men jeg vil stille hr. Bent Hindrup Andersen et spørgsmål: Er det ikke rigtigt, at selv om natriumklorid og krom, zink, kobber og jern er giftigt i store mængder, er de i små mængder nødvendige i fødevarerne?

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Nu skal det jo ikke blive til en EU-debat, men problemet med hr. Bent Hindrup Andersens indlæg er, at han gør alting til EU-debat – og så handler debatten ikke om kemiske stoffer længere, og fornuften kobles fra.

Det, hr. Bent Hindrup Andersen gør i dag, er, at han stemmer nej til, at Danmark skal fremføre et krav, som nogle eksperter, som jeg ved hr. Bent Hindrup Andersen sætter pris på og som prioriterer miljøet kæmpehøjt, mener vi skal arbejde for i EU. For de diskussioner føres i virkeligheden i EU, og det er derfor, vi må kæmpe i EU. Alt andet er jo at stikke halen mellem benene.

Så skal vi ved siden af det lave en national strategi, hvor vi også skal forbyde, og hvor vi også skal tage opgøret med EU og bruge miljøgarantien og i øvrigt på alle måder føre kampen; men at Enhedslistens indsats i dag bliver at opgive på forhånd og i øvrigt prøve at hindre et godt forslag i at komme igennem, det synes jeg er lidt bekymrende.

Bent Hindrup Andersen (EL):

Til hr. Henning Urup og også til hr. Jens Kirk vil jeg gerne sige – jeg nåede ikke at svare før, for det er jo begrænset, hvor meget tid der er – at det, der er vores opfattelse, er, at den kemiske baggrundsstøj er så omfattende, at det faktisk

også i dag begynder at blive vanskeligt at vurdere enkeltstoffers betydning.

Derfor er vores holdning den, at alle de steder, hvor man kan undgå kemi, skal den undgås. Det er det, vi mener med vores dagsordensforslag med en positivliste, hvorefter man skal ind og sige, at der er et reelt behov, og at man ikke kan undvære stoffet i den pågældende produktion som den første betingelse, og dernæst skal man vurdere og bevise, at det er uskadeligt over for både miljø og sundhed. Og derfor mener vi, at det væsentlige er at handle nu.

Og til hr. Henning Urup: Vi kender jo alle beviserne i dag. Vi ved jo, hvad der er sundhedsskadeligt, vi ved, hvad der er kræftfremkaldende, og det er de ting, jeg gerne vil have erstattet med nye produkter. Og det kan vi gøre i Danmark. Vi kan erstatte mange af dem ved en produktudvikling. Vi kan endda hjælpe resten af verden ved også at eksportere dem til resten af verden. Det mener jeg er en fornuftig ting.

Jeg mener, at det, der desværre præger hele Folketinget i dag, er, at man snakker uden om at komme til at handle, i og med at man dækker sig ind under, at man skal løse det igennem EU. Og EU løser jo for øvrigt ikke nogen ting på verdensplan.

Og så endelig til hr. Steen Gade: Selvfølgelig vil vi gerne arbejde aktivt i forhold til EU. Det, der er det afgørende for miljøudviklingen i EU, er, at vi får en tilbagerulning af kompetencen i miljøspørgsmål, sådan at vi får indført en miljøgaranti, der betyder, at vi kan gennemføre mange af de ting, som vi gerne vil gennemføre herhjemme. Det vil vi meget gerne være med til.

Det er det, der er den aller-, allervigtigste indsats i EU i dag: at tilbagerulle kompetencen, sådan at vi kan få en miljøgaranti, der er effektiv, og som betyder, at vi suverænt kan gå videre i vores krav. Det vil vi meget gerne være med til, og det er det, der skal til, vil jeg sige til hr. Steen Gade, hvis der overhovedet skal skabes noget positivt i EU.

Første næstformand (Ivar Hansen):

Jeg skal her afbryde forhandlingen og udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.00.

Mødet udsat kl. 12.04

Mødet genoptaget kl. 13.00

Forhandlingen genoptoges.

Sonja Albrink (CD):

Jeg vil gerne starte med at takke miljøministeren for en afbalanceret redegørelse og et godt debatoplæg. Jeg er meget glad for, at ministeren lægger op til en nuanceret holdning til kemikalier i almindelighed, for det er trods alt ikke alle kemikalier, som er farlige og ødelæggende. En del er jo også ganske harmløse, som ministeren udtrykker det.

Når vi taler om, hvilke stoffer der er optaget på listen, er det ikke antallet, der er afgørende, sådan som nogle fremstiller problemet; det er farligheden, der er afgørende. Det er da en meget stor fordel, hvis et farligt stof substitueres af fem harmløse stoffer. Så vil antallet af stoffer på listen ganske vist vokse, men det kemiske tryk på natur og mennesker er ikke blevet større.

Spørgsmålet om, hvilke stoffer vi skal tillade, og hvilke vi skal forbyde, skal tages alvorligt, men vi må ikke skyde med spredhagl, uanset om haglene er af bly eller af stål. Derfor skal vi også tage forsigtighedsprincippet alvorligt, men forsigtighedsprincippet er ikke et absolut princip, hvor der kan opstilles faste rammer og grænser for, hvornår der skal skrives ind med forbud og regler.

Forsigtighedsprincippet må være et relativt begreb, hvor man i hver enkelt sag skal forholde sig til den konkrete belastning, som der er risiko for, og til, hvilke konsekvenser faren har, først og fremmest naturligvis i form af belastning på natur og mennesker, men i anden række også på spørgsmål om, hvilke samfundsøkonomiske og erhvervsøkonomiske omkostninger et forbud vil have. Derfor kan der ikke sættes faste grænser på, om man skal være 50 pct., 70 pct. eller 90 pct. sikker på, at der er en skadevirkning. Det må afgøres fra sag til sag.

Jeg ved, at ministeren taler om, at der findes computerprogrammer, som kan simulere eller beregne et kemikalies skadevirkning. Jeg vil meget gerne høre en uddybning fra ministeren af perspektiverne for disse programmer, og hvis de ikke er nået ret langt da høre om mulighederne for at støtte en videreudvikling af sådanne programmer.

Vi ser frem til ministerens redegørelse på baggrund af de indkommende høringssvar.

CD mener, at der skal tages forskellige virkemidler i brug afhængig af stoffernes karakter og anvendelse, i nogle tilfælde forbud, i andre mærkningsaftaler, mængdebegrænsning osv.

I dag kan CD støtte de initiativer, der beskrives i dagsordenen vedrørende internationalt arbejde, og vi ser som sagt frem til ministerens redegørelse på et senere tidspunkt.

Ole Donner (DF):

Dansk Folkeparti er medforespørgere til den forespørgsel, der er til debat her i dag, og det er vi, fordi vi mener, at det er godt en gang imellem at drøfte så alvorlige ting i Folketinget. Vi er lidt uenige i konklusionen på den dagsorden, som man har foreslået fra SF, men som sagt er vi enige i, at vi må have diskussionen.

Jeg vil gerne starte med at takke ministeren for redegørelsen; den var bred og omfattende. Og der er jo – det kommer man ikke uden om – mange problemer i den slags sager. Jeg synes, det var morsomt, da hr. Bent Hindrup Andersen indledte med at læse en deklaration op – jeg tror, det tog 2-3 minutter – og så bekendtgjorde han, at nu var han halvvejs igennem deklarationen.

Det synes jeg beviser, at det er et vanskeligt område, vi er inde på, for på den ene side set skal man altså give forbrugerne en masse information om alle de ting, som varen indeholder, og på den anden side kan der altså også blive så meget information, så det bliver tværet ud, sådan at man ikke får det ud af det, som man egentlig gerne vil opnå.

Vi er enige i, at det er vigtigt, at man tager fat i de stoffer, der er svært nedbrydelige. Det er klart, at der er mange ting, der skal undersøges vedrørende giftstoffer og kemiske stoffer, og vi skal være sikre på, hvad der sker med mennesker og med vores miljø, men vi skal også passe på ikke at være hysteriske.

Ministeren var inde på spildevandsslammet, som der nu også var nogle stoffer i. Vi ved jo alle sammen, at sidste år var der problemer med landmændene, for pludselig ville de ikke have det. Jeg er enig med ministeren i, at det er et område, hvor man selvfølgelig må lave de undersøgelser, der skal til. Man kunne tænke sig, at man tog prøver af spildevandsslammet, og noget ville være godt nok til at sprede ud på markerne med det samme uden risiko for noget som helst, og andre dele af det ville være noget, der skulle brændes eller fjernes på en eller anden måde.

Det er også rigtigt, som ministeren var inde på, at man ikke ved, hvordan de harmløse stoffer kan påvirke miljøet, men man skal selvfølgelig, som ministeren er inde på, være opmærk-

som på, hvordan de virker sammen. Hver for sig kan det være, at de ikke skader noget som helst, men når de anvendes sammen, kan de skade enormt. Derfor er vi helt enige i, at man skal forske i disse ting og undersøge så meget som muligt.

Vi mener også, at man skal gå frem efter et forsigtighedsprincip, eller hvad man skal kalde det, men på den måde, at man skal lovgive så lidt som muligt, og at man i stedet for skal give information og rådgivning og lave aftaler, både med industrien og med andre grupper. Vi mener ikke, at det er rigtigt, at man lovgiver ned i de mindste detaljer.

Så vil jeg godt sige om Enhedslistens forslag om motiveret dagsorden: Det kan vi under ingen omstændigheder støtte. Der står f.eks., at regeringen opfordres til:

»- at fremlægge forslag til en produktlovgivning, som sigter på udvikling af produkter, som ikke indeholder uønskede kemiske stoffer, og som inddrager eksisterende produkter og præparater i udvidede klassificeringsordninger . . .«

Ja, det er ønskeligt, men vi tror ikke, det er gennemførligt.

Og til diskussionen om den dagsorden, der er foreslået af SF: Vi er ganske bestemt imod EU, men selv om de to bogstaver, som det blev fremhævet, indgår i det dagsordensforslag, så mener vi også, at når vi er i EU, og når man har en masse samarbejde i gang rundt omkring, så er det også hensigtsmæssigt at bruge sådanne organisationer til at undersøge forskellige forhold.

Vi synes, det er en god idé at klassificere så mange produkter som muligt så godt som muligt, hvis det ikke bliver overdrevet – som det, hr. Hindrup Andersen var inde på fra starten. Vi mener, det er vigtigt, at forbrugerne kan se på varedeklarationen, hvad de forskellige ting indeholder, og derfor bør man selvfølgelig anvende det internationale samarbejde, man har, for at gennemføre disse ting.

Af Enhedslistens dagsorden fremgår det også, at man skal indføre stop for produktion og besiddelse af kemiske stoffer og produkter, som det er forbudt at anvende i Danmark. Det lyder da også meget godt, men man skal så også – stadig væk – tænke på, hvad der sker ude omkring. Det kan ikke hjælpe noget, at vi i lille Danmark gør nogle ting, hvis det ikke får nogen effekt udadtil.

Jeg mener, vi skal påvirke, vi skal rådgive, vi skal komme med gode råd, og vi skal arbejde på

at gøre det så godt som muligt; men specifik lovgivning og forbud mener vi ikke at man skal ty til.

Vi er enige med SF i, at det vil være fint at få en redegørelse fra ministeren i løbet af denne samling, og derfor må vi sige, at vi kan stemme for den dagsorden, der er foreslået af hr. Steen Gade, hr. Peter Christensen og fru Elsebeth Gerner Nielsen; men vi kan ikke støtte Enhedslistens dagsordensforslag.

(Kort bemærkning).

Peter Christensen (S):

Det var lige den oplysning til hr. Ole Donner – fordi hr. Ole Donner gentagne gange talte om den dagsorden, der er stillet af SF – at jeg vil gøre opmærksom på, at det er en dagsorden, der er stillet af SF, Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre. Jeg håber, at det nu er gået op for hr. Ole Donner.

(Kort bemærkning).

Ole Donner (DF):

Jeg beklager, at det ikke er sivet ind hos hr. Peter Christensen, at det sidste, jeg sagde, var, at jeg kunne stemme for den dagsorden, der er foreslået af hr. Steen Gade, hr. Peter Christensen og fru Elsebeth Gerner Nielsen. Jeg nævnte oven i købet de tre navne.

Men derudover synes jeg, at man skal give SF den godwill i denne sag; det er dem, der har taget initiativet. Det er også hr. Steen Gade, som for flere dage siden sendte et forslag om en motiveret dagsorden til mig.

Jeg er selvfølgelig ked af, hvis Socialdemokratiet føler sig sat lidt i skyggen af SF i det her spørgsmål. Den debat skal jeg ikke blande mig i, men bare sige, at jeg tog lidt i flæng fra den ene og den anden dagsorden, men det vil altså fremgå meget tydeligt af referatet, at jeg nævnte de tre forslagsstillere til den dagsorden, som vi kan stemme for.

Miljø- og energiministeren (Svend Auken):

Jeg vil starte med at sige tak til ordførerne for mange gode og spændende indlæg i dagens debat.

Lang tids erfaring herindefra har vist mig, at jo større en sag er i sit saglige indhold, og jo bedre ordførerindlæg der holdes, des mindre interesse er der i offentligheden for spørgsmålet – i hvert fald offentligheden forstået som medierne. Havde det her været en lille sag, hvor vi overdrev argumentationen helt vildt i en kon-

frontation med hinanden, er jeg sikker på, at der ville have været mange i salen, og så havde vi haft galleriet pakket med medier. Men sådan er vilkårene, og det skal i hvert fald ikke forminde den indsats, som ordførerne har gjort i dag.

Jeg vil gerne fremhæve, at selv om der er tydelige hodningsforskelle partierne imellem, er der en fælles interesse i at finde den rigtige balance mellem på den ene side udnyttelsen af de tekniske fremskridt, som den kemiske forskning og udvikling giver anledning til, og beskyttelsen af natur og miljø. Mit eget syn er, at jeg tror, vi løber en større risiko, hvis vi er for lidt agtpågivende, end hvis vi er for agtpågivende.

Når man tager hensyn til beskyttelsen af mennesker, miljø og natur, er der ingen tvivl om, at man er oppe mod meget stærke kræfter, nemlig meget stærke nationale og internationale interesser og meget stærke pengeinteresser. Det så vi jo tydeligt i forbindelse med behandlingen af forbud og udfasning af grundvandstruende pesticider i Danmark. Ved den lejlighed kom der virkelig nogle stærke interesser frem i debatten, og sådan vil det være hele tiden.

Jeg er derfor enig med dem, der siger – jeg tror, det var fru Gerner Nielsen og hr. Peter Christensen, som var inde på det – at Danmark har en særlig forpligtelse til sammen med andre lande at gå foran i det internationale samarbejde, når det drejer sig om at anlægge beskyttelses- og forsigtighedssynspunkter. Men der er tale om en balance; det er romantik, det er forkert, og det er ikke engang miljømæssigt rigtigt at sige, at vi skal af med alle kemiske stoffer i vores samfund. Omvendt er det klog miljøpolitik at stille meget store krav til producenterne og til det internationale og nationale kontrolsystem i forhold til stofferne.

Man taler ofte om, at man kun kan gøre noget, hvis det videnskabelige grundlag er præget af uigendrivelige beviser og dokumentation. Man kunne måske vende det synspunkt om og sige, at vi overhovedet ikke vil have noget på markedet, hvor det ikke er uigendriveligt videnskabeligt dokumenteret, at det ikke rummer en risiko, som er uacceptabel i forhold til mennesker, natur og miljø.

I EU-samarbejdet, som vi havde en interessant meningsudveksling om inden frokostpausen, er det min vurdering, selv om jeg har oplevet skuffelser, og selv om tingene går for langsomt, at hr. Hindrup Andersen har uret. Faktisk er samarbejdet i EU om kemikalier meget,

meget seriøst, og jeg har ikke i de godt 4 år, jeg har været minister, hørt nogen antydning fra vores eksperter, hvis holdninger og saglige baggrund ingen kan sætte spørgsmålstegn ved, af, at EU-samarbejdet ikke er meget lødigt og båret af nogle fine grundholdninger.

Det er ikke det samme som at sige, der ikke er konflikter og interessekonflikter, og det er ikke det samme som at sige, at progressive lande, som fru Gerner Nielsen udtrykte det, ikke skal holde sammen og prøve at bringe tingene så langt frem som muligt, men det er altså udtryk for, at det samarbejde mellem landenes eksperter omkring kemikalier – og det er jo det, det i realiteten drejer sig om – faktisk er en af succeshistorierne i EU-samarbejdet.

Når jeg alligevel brugte vendingen proportioner à la Sisyfos, når jeg prøver at beskrive det her, er det, fordi vi simpelt hen står over for et enormt antal af stoffer, og selv om vi kender det enkelte stofs egenskaber og har – havde jeg nær sagt – videnskabelig dokumentation for, at det ikke er farligt isoleret anvendt, så ved vi simpelt hen ikke nok om, hvordan stoffer virker sammen, når der er i tusindvis for ikke at sige i titusindvis af dem.

Hr. Hindrup Andersen var inde på spørgsmålet om det stærkt stigende antal allergi- og astmatilfælde navnlig hos børn og unge, som jo virkelig, når vi taler om livskvalitet, rummer en trussel ikke bare for børnene og de unge, men også for deres familier og deres omgivelser. Og der er for mig ingen tvivl om, at den kolossale vækst i antallet af disse tilfælde hænger sammen med det stigende kemikalietryk i vores omgivelser. Derfor er det en gigantisk opgave, men hvis ikke vi tager den på os, kan den ikke løses.

Og hr. Hindrup Andersen har ikke ret, når han siger, at vi bare skal handle nationalt og så håbe på, det smitter af i forholdet til andre lande. Vi skal gøre noget nationalt, og vi har vist vejen på en række områder, men vi skal først og fremmest gøre noget i samarbejde med andre lande, og dér har vi altså nogle af de mest progressive lande med i det europæiske samarbejde. Lad mig bare nævne Sverige, som jo på mange måder er foregangsland også sammenlignet med Danmark, når det drejer sig om kontrol med kemikalier. Vi har et fabelagtig godt samarbejde med svenskerne.

Der har været en diskussion om tidsfølgen af de forskellige planer. Jeg vil bare sige, at når vi med et meget bredt flertal har vedtaget dagsordenen – jeg forstår, at selv hr. Hindrup Ander-

sen har svært ved at finde saglige argumenter imod den bortset fra de to bogstaver E og U, men de to bogstaver kan i sig selv forklare meget, hvis man er fanatisk imod enhver form for samarbejde inden for den ramme – vil jeg inden udgangen af marts komme tilbage til Folketinget og fortælle konkret, hvilke initiativer jeg vil tage på baggrund af den debat, der har fulgt på Miljøstyrelsens udspil.

Min næstsidste bemærkning skal være, at EU-samarbejdet ikke står i modsætning til det globale samarbejde. Faktisk er enighed EU-landene imellem ofte en forudsætning for, at det lykkes at komme igennem med noget globalt.

Hvis det lykkes at komme igennem med en forbudsliste af POP'er – altså disse svært nedbrydelige organiske stoffer, som opkoncentrerer, og som det næsten er umuligt at værgе sig imod i fødekæden, medmindre man simpelt hen udfaser dem og forbyder dem – hvis det lykkes at komme igennem en sådan konvention, er det en interessant forhistorie.

Det startede med et par nordiske lande, hvoraf Danmark var et. Så blev det til alle nordiske lande. Derefter blev det til en fælles holdning i hvert fald i størstedelen af EU. Så blev det i en dialog mellem Norden, Europa og USA til en vestlig fælles holdning. Og der er god grund til at antage, at når vi nu fortsætter forhandlingerne i UNEP, lykkes det at komme igennem med den første effektive globale konvention om udfasning af nogle af de værste stoffer, vi har.

Og hvor vi også kommer op imod nogle meget stærke argumenter fra udviklingslandenes side, som man ikke skal undervurdere. Selv i forhold til stoffer som DDT er der jo mange udviklingslande, der siger, at til malariabekæmpelse og sådan noget må vi i en afvejning foretrække dette frygtelige og svært nedbrydelige giftstof, frem for at malariasygdommen breder sig.

Så vi kommer ud for en vældig hård diskussion, men havde der ikke været den løftestang, som hedder EU, er det min vurdering – jeg kan tage fejl – at det havde været svært at komme igennem.

Til sidst vil jeg gerne sige om industrien, at man skal være varsom med at generalisere i forhold til industrien. Vi har i hvert fald erfaring for, at den danske kemiske industri er endog særdeles nøjeregnende, når det drejer sig om de miljømæssige aspekter. Når vi taler om problemer i forhold til industrien, er det som oftest ikke den kemiske industri, vi taler om. Der er en

enkelt virksomhed, men den er jo blevet smidt ud af foreningen af kemiske virksomheder herhjemme, og man kan kun glæde sig over, at virksomheden nu er gået i betalingsstandsning, men ellers er den kemiske industri en god samarbejdspartner.

Jeg tror snarere, at vi har problemer i forhold til noget af det, vi importerer, og i forhold til dem, der anvender nogle bestemte kemiske stoffer, altså anvendelsesindustriene, om man vil. Det er disse industrier, som giver os problemer. Jeg er i øvrigt helt enig i det, hr. Peter Christensen har sagt her i dag om industriens egen interesse på det område.

Men jeg vil altså slutte med at sige ordførerne tak for mange gode og lødige indlæg, og selv om jeg ikke er helt enig med hr. Hindrup Andersen, når det drejer sig om vurderingen af det internationale engagement, herunder også med lande, der ligger tæt på os, og som vi ved har de samme idealer, de samme demokratiske forfatninger og de samme grønne organisationer, kan jeg være enig i så meget af det øvrige, han har sagt, at jeg faktisk kan konstatere, at der er en meget bred enighed i dag om, at der skal gøres ikke bare en indsats, men en absolut forstærket indsats på det her område.

Anden næstformand (Henning Grove):
Så går vi i gang med anden runde.

Steen Gade (SF):

Jeg vil gerne sige tak til de mange, der vil støtte dagsordenen, og til hr. Peter Christensen vil jeg sige, at jeg er helt enig i hans overordnede betragtninger.

Jeg synes, det er en interessant diskussion, som Venstres ordfører, hr. Henning Urup, rejser omkring brug og smid væk-levevis – jeg tror, det var de ord, hr. Henning Urup anvendte – for dybest set handler den diskussion om, at vi skal forlade den brug og smid væk-levevis, at vi godt ved, at det er fejlagtigt at tro, at det er livskvalitet.

Og det er jo den omstillingsproces, vi diskuterer, og det er den, der selvfølgelig giver modsætninger og vanskeligheder, men det er også den, der kræver af os, at vi politisk tør stå frem og tage nogle beslutninger, så der kommer nogle resultater ud af det. Derfor synes jeg, det var godt, at det blev påpeget.

Jeg har haft en vis diskussion med fru Eva Møller. Jeg vil bare sige til fru Eva Møllers indlæg, hvor hun rejser diskussion om forsigtig-

hedsprincippet principielt og lægger meget vægt på videnskabelighed, at dér tror jeg, at vi har brug for en endnu grundigere drøftelse af hele forsigtighedsprincippet.

Den del af forsigtighedsprincippet, som politikere skal tage sig af, skal selvfølgelig bygge på videnskabeligt input, men det skal også bygge på det, vi nu er valgt til: at respektere og varetage et overordnet overblik, som giver os lov til at sige, at forringelse af miljøet er meget vigtigere end nogle usikkerheder. Det kan være, og det er i en række sager rigtigt at sige, at forsigtighedsprincippet skal fortolkes af os politikere, sådan at vi forbyder et stof, selv om vi ikke er 100 pct. sikre på, at det går galt – hvis vi var 100 pct. sikre på, at det gik galt, ja, så var det jo noget andet – men at det kan give store skader, som vi selv eller vores børn kommer til at betale; det giver os retten til den politiske fortolkning af forsigtighedsprincippet.

Det, som jeg synes er så spændende ved det udspil fra Teknologirådets arbejdsgruppe, som vi nu i dag støtter og gør til dansk politik, er, at de kombinerer videnskabelighed hos videnskabsmændene med et princip, som indbygger forsigtighedstænkning. Det lyder jo så teknisk, det dér med gruppeklassificering, men det er, at man i den gruppe tager det stof, der er farligst, og klassificerer alle stofferne i gruppen efter det, medmindre de virksomheder, der sælger det, vil fremlægge dokumentation for, at de ikke er så farlige.

Det er et forsigtighedsprincip. Og for første gang, som jeg har set det, noget, som kombinerer både videnskabelighed og den politiske del. Derfor synes jeg, det er godt tænkt, og at det er godt, vi støtter det.

Fru Elsebeth Gerner Niensens indlæg synes jeg var interessant med de 7 punkter. Og i mange af dem var der også påpegnings af, at det her baggrundstryk er en tikkende bombe også under vores sundhed som mennesker.

Jeg hæfter mig ved en måske lille ting, men dog noget, der kunne blive til noget væsentligt for borgerne, og det er netop påpegnings af, at vi måske skulle i gang med at begrænse pesticidforbruget i private haver og på offentlige arealer. Jeg forstod, det skulle forbydes.

Det stod der i et SF-beslutningsforslag, vi havde til debat sidste år, så hvis det betyder noget, at Det Radikale Venstre vil være med til at forbyde pesticider i private haver og på offentlige arealer, så er SF klar. Vi kan lave et fælles beslutningsforslag om nødvendigt, det

kunne vi i hvert fald gå i drøftelser om. Og hvis det kunne lade sig gøre, at Det Radikale Venstre virkelig for alvor ville kæmpe for det også inden for regeringen, ja, så ville jeg egentlig gerne se de partier, der ville stemme imod noget, som er så åbenlyst fornuftigt.

Det kunne måske også være et godt tema i den kommunale valgkamp. Tænk om man kommunalt kunne bestemme det, så fik borgerne da noget at bestemme til kommunalvalg, om de skulle forbyde pesticider i deres kommune.

Tak til fru Sonja Albrink, hr. Aage Brusgaard og hr. Ole Donner for støtte til dagsordenen.

Og så nogle få bemærkninger til hr. Bent Hindrups ikke indlæg, for dem har jeg drøftet med ham undervejs, men til dagsordenen, som Enhedslisten har stillet. Jeg vil sige, at det er svært for mig at være uenig i den dagsorden, som hr. Bent Hindrup har foreslået. Det er jo, fordi vi selvfølgelig skal have en anden godkendelsespolitik. Det er jo det, vi vedtager med et stort, stor flertal lige om lidt, men hr. Bent Hindrup stemmer imod.

Vi vedtager jo, at Danmark skal arbejde for en anden godkendelsespolitik i EU. Og hvis hr. Bent Hindrup har læst arbejdsgruppens rapporter, og det ved jeg, at han har, så ved jeg jo også, at hr. Bent Hindrup ved, at deri står også tanken om, at gruppeklassificeringer også skal bygges sammen med en øget positivlistebrug. Det er jo ingen modsætning.

Det eneste, man må spørge hr. Bent Hindrup om, er, om han virkelig tror, at disse klassificeringer og godkendelsespolitikken bare kan klarer i Danmark med alle de her stoffer, for så har det større præg af en eller anden slags politisk naivitet, end jeg egentlig troede.

Og så vil jeg sige til sidst, at vi kommer tilbage, når ministeren har fremlagt sin redegørelse, og jeg synes godt, vi kan tage en debat mere i Folketingssalen inden sommer om den danske strategi.

For det har vi jo ikke vedtaget i en dagsorden i dag; vi har ikke lavet en dansk strategi bortset fra i forhold til EU-forhandlingerne – men en dansk strategi, hvor vi skal satse på det produktorienterede, og hvor jeg giver min støtte til tanker om at tage 100 stoffer ud og sige til befolkningen, at dem ønsker vi ikke, I bruger.

Og at sige det til industrien, og hvor jeg opfordrer ministeren til at lægge et katalog ved siden af den redegørelse, hvori der er redegjort for, hvilke økonomiske styringsmidler, læs miljøafgifter, der kunne bruges for at støtte den

proces, så vi kan få noget af det her stads ud af markedet i virkeligheden.

Slamdiskussionen, som nogle har rejst, og som landbruget fik rejst sidste år, var jo med til at sætte fokus på det her. Hvis vi skal til kilden, så skal vi have ting faset ud, og jo før jo bedre, og vi skal bruge alle midler: forbud, ministerens initiativ eller tanker om de 100, det skal blive til dansk politik, og det skal vi have et flertal for.

Og derfor synes jeg, vi skulle have en debat på baggrund af sådan en redegørelse, så det her bliver første led i en samlet dansk politik for nedbringelse af det kemiske baggrundstryk, og at vi så får en national strategi, som kan fortjene navn af national strategi.

Så kan jeg da godt forudse, at flertallene måske ikke ser lige sådan ud, men jeg vil håbe, at vi kan få et meget bredt flertal omkring en ordentlig national strategi, men det er da muligt, at flertallene så ser anderledes ud end i dag.

Men det, jeg beklager i forhold til hr. Bent Hindrup, er, at man tilsyneladende ikke med hr. Bent Hindrup kan lave en dagsorden, som støtter et af de klogeste forslag, vi har set på det her område, Teknologirådets rapport, og at det flertal ikke kan laves med Enhedslisten.

Miljø- og energiministeren (Svend Auken): I ren og skær iver for at imødekomme Folketinget kom jeg til at blande to tidsfrister sammen før i min besvarelse. Jeg kom vist til at love, at jeg ville have min redegørelse færdig, inden høringsfristen på debatoplægget var afsluttet, idet jeg vist kom til at sige, at jeg ville komme med min redegørelse inden udgangen af marts. Det, der står i dagsordensforslaget fra hr. Gade og regeringspartierne, er selvfølgelig den tidsfrist, som jeg har bundet mig til og agter at binde mig til, og det er altså inden udgangen af denne samling. Høringen løber til 31. marts, og inden udgangen af denne samling vil jeg komme med de nødvendige initiativer.

Det er opmærksomme medarbejdere – dem har man jo med herind – og det kan jo være både positivt, men også ret irriterende at blive gjort opmærksom på umiddelbart, når man begår fejl. I dette tilfælde var det dog kun positivt.

(Kort bemærkning).

Bent Hindrup Andersen (EL):

Jeg kan oplyse over for hr. Steen Gade, at jeg har læst Teknologirådets rapport, og det er et utrolig godt stykke arbejde, arbejdsgruppen har

lavet – ingen tvivl om det – og faktisk er det stort set de konklusioner, der er i den rapport, som er den dagsorden, jeg foreslår.

Det, som jeg synes er en fordrejning af denne her debat, er, at vi rejser en forespørgselsdebat i fællesskab ud fra, hvordan man effektivt kan gribe ind nu, og så lægger man op til, at kun en enkelt af de konklusioner, der er i rapporten, skal man arbejde for og så kun over for EU og ikke andre steder.

Det er for mig at se en kedelig brug og en sørgelig brug af de mange gode anbefalinger, der ligger i den rapport her. Der har vi taget dem ind i den dagsorden, som jeg har lavet, og jeg kunne da også forstå, at hr. Steen Gade egentlig har svært ved at argumentere imod den.

Det, som vi mener med den her, er, at ved at beslutte den dagsorden, så får vi noget ud af debatten i dag og tager et skridt, der rykker. Det får vi ikke ved det andet.

(Kort bemærkning).

Steen Gade (SF):

Nu skal jeg ikke forlænge debatten, men siger så for sidste gang:

Det har jo ligget klart, at vi ikke kan konkludere på en debat om en dansk national strategi, før høringsfristen til et debatoplæg er afsluttet. Dette er en totrinsraket, hvor Folketinget i dag beslutter ting, der har med det internationale at gøre, og en målsætning. Så kommer vi tilbage til den nationale strategi, når der ligger et oplæg som baggrund. Og det er bare det, der ligger.

Uenighed i substans, hr. Bent Hindrup: Ja, der er jo én, hvor hr. Bent Hindrup også er uenig med denne arbejdsgruppe. Og det er jo om, at de her ting skal føres frem i EU. Det er simpelt hen hele pointen i papirerne fra Teknologirådets arbejdsgruppe. Der er vi uenige. På indholdssiden tror jeg faktisk ikke, hr. Bent Hindrup og jeg er uenige, og derfor håber jeg, når vi kommer til den næste debat, der handler om en national strategi i Danmark, at vi så vil se nogle hovedlinjer, der ser anderledes ud end i dag.

(Kort bemærkning).

Henning Urup (V):

Hr. Steen Gade fik det næsten til at lyde, som om Venstre synes, det er positivt, at vi har udviklet en brug og smid væk-levetis. Det er helt forkert opfattet.

Jeg sagde, at vi må erkende, at vi nu har udviklet en brug og smid væk-levetis, og at det er svært at komme væk fra den igen, men at der

er problemer ved den, som vi politikere må tage os på at løse, og det kan vi gøre ved, at vi bruger materialer, der mere kan indgå i recirkulering.

Peter Christensen (S):

Jeg synes, det har været en interessant debat – ikke en ophidset debat, men en saglig debat. Det, jeg har oplevet, er, at vi egentlig alle partier imellem har et fælles ønske om at løse det problem, som er så stort. Vi har måske forskellige vinkler til at løse problemet.

Den største anstødssten, jeg har hørt i debatten, har faktisk været forsigtighedsprincippet. Tolkningen af forsigtighedsprincippet har været noget forskellig i de forskellige partier. Jeg tror, det vil være en god idé, at de enkelte partier gik tilbage i deres lønkammer og fandt ud af, hvad forsigtighedsprincippet er, og hvad vi mener med forsigtighedsprincippet, for hvis man mener, at forsigtighedsprincippet skal være efter, hvad man gør i andre lande, så er det, ligesom forsigtigheden er forsvundet.

Det tror jeg nok er det, der har skilt os mest. Men hvis man så prøver at kigge på det, der er blevet sagt, jamen så havde vi samme ønsker.

Hvad kan vi så være fælles om? Ja, alle er jo enige om, at de uønskede kemiske stoffer, som vi har i vores samfund, og som skader miljø, mennesker og dyr, vil vi gerne have væk. Så må vi vel også kunne blive enige om at få faset de uønskede stoffer ud, og så må vi vel også kunne blive enige om at få nogle alternative stoffer til dem, som er skadelige. Det må vi kunne stå sammen om.

Vi må også kunne blive enige om, at hvis der er nogen, der bryder grænserne og siger, at det vil de ikke være med til, så må vi også have nogle sanktioner over for de virksomheder, som bruger disse stoffer.

Og det tredje: Hvis der er nogle stoffer, som er på kanten, så har vi grønne afgifter osv. Det er jo også en mulighed. Vi har jo set, at grønne afgifter også kan styre miljøet i det her land.

Men jeg synes alt i alt, at den debat, der har været, har været saglig, den har været god, og hvis jeg skal tage hr. Bent Hindrup Andersens dagsorden, ser jeg sådan set ikke de store problemer i den. Jeg synes egentlig, det var forkert, at man ikke kunne have fundet frem til en fælles dagsorden. Og de ting, der ligger i hr. Bent Hindrup Andersens dagsorden, vil jo også gå ind i de videre forhandlinger angående de her ting.

Så lad os nu se, når høringsrunden er slut her den 31. marts, som ministeren sagde; lad os så prøve at kigge på det her igen og se, om vi ikke kan nå frem til enighed på det her område.

Eva Møller (KF):

Jeg skal for klarhedens skyld sige, at jeg nu gentagne gange for mig selv har læst den dagsorden, som er foreslået af hr. Steen Gade, hr. Peter Christensen og fru Elsebeth Gerner Nielsen.

Og jeg vil gerne sige, at den fortolkning, som jeg har hørt hr. Steen Gade lægge ind i den stort set lige så mange gange, som jeg har læst dagsordenen, lægger jeg ikke ind i den, og det vil jeg meget gerne understrege, inden jeg og de øvrige konservative folketingsmedlemmer trykker på jaknapperne til den dagsorden.

Hr. Steen Gade har sagt, at når vi stemmer for denne her dagsorden, så tilslutter vi os de målsætninger, som Teknologirådet havde i sin rapport; og på tilsvarende vis har hr. Steen Gade sagt, at så tilslutter vi os Nordsøkonventionen om, at stofferne skal fases ud over 25 år.

Jeg vil gerne sige, at ingen af delene gør Det Konservative Folkeparti umiddelbart. Vi mener, der i dagsordenen står, at vi lægger de to ting til grund, eller rettere at vi lægger dele af Teknologirådets rapport til grund, nemlig det med gruppeklassificering. Vi vil i hvert fald gerne være med til at arbejde for det og anbefale det osv. i EU, og så har vi bemærket Nordsøkonventionen: Og det vil jeg gerne understrege, for jeg tror, som det også er antydnet, at når vi på et senere tidspunkt kommer frem til debatten om ministerens redegørelse, er vi måske ikke helt så enige.

Jeg skal sige om forsigtighedsprincippet, at jeg er enig i, at det kunne være udmærket at få en debat om det, og det sagde jeg også i min første ordførertale. Men jeg skal understrege, at jeg i afslutningen af det afsnit i min ordførertale sagde, at et forsigtighedsprincip i hvert fald må være baseret på et minimum af videnskabelig saglighed. Jeg lagde altså ikke op til, som jeg fornemmede, hr. Steen Gade på et vist tidspunkt mente, at alting skal være undersøgt helt til bunds. Der er andre muligheder, også politisk ageren, men et minimum af videnskabelig saglighed må der vel være i et forsigtighedsprincip.

Med hensyn til den liste over stoffer, som findes i Miljøstyrelsens rapport, var jeg inde på i mit første indlæg – og det vil jeg gerne understrege endnu en gang på baggrund af nogle af de konklusioner, som er kommet frem efterføl-

gende – at når vi synes fra konservativ side, at listen er et godt initiativ, skyldes det netop, at listen anbefaler, at man laver frivillige aftaler, oplysningskampagner og lign. og ikke indeholder noget om, at man øjeblikkeligt skal forbyde alle disse mange stoffer.

Jeg skal endnu en gang understrege, hvad jeg også sagde i mit første indlæg, at Det Konservative Folkeparti ser hellere, at ministeren, når han begynder at agere efter høringsfristen, bruger guleroden end pisken, altså at han hellere bruger frivillige aftaler end skatter og afgifter. Jeg kan høre, at en række af de øvrige partier mener, at skatter og afgifter er væsentlig vigtigere, men for os i Det Konservative Folkeparti er det vigtigt, at vi får en øget livskvalitet, men også får sikkerhed for, at de beslutninger, vi træffer, er rimelig velfunderede.

Aage Brusgaard (FP):

Jeg vil godt stille og roligt takke for debatten. Jeg synes, det har været en god og saglig debat, og der har ikke været de sædvanlige miljøflipperudtryk, hvor man kritiserer industrien og landbruget og gartnere osv.

Jeg synes, det har været en meget afbalanceret debat, og hvis det er sådan, at den siger lidt om fremtiden på det kemiske område, tror jeg egentlig, vi kan komme langt i enighed. Der er jo ingen, der har pustet sig op til at give nogen skylden for nogen som helst ting. Vi er alle usikre med hensyn til, hvad det er, vi går og arbejder med i det daglige, og jeg vil sådan set godt sige tak for, at det er på det grundlag, vi har haft 3 timers diskussion.

Bent Hindrup Andersen (EL):

Jeg vil gerne spørge ministeren om tre forskellige forhold. Ministeren nævnte, at man selvfølgelig kan handle lokalt og ikke bare skal lægge det hele i EU, og så vil jeg gerne spørge ministeren om følgende: Hvorfor der ikke er sket noget med nogen af de produkter, som er på produktregisterets liste over de 20 mest anvendte kemiske stoffer i Danmark?

Det er bl.a. karakteristisk, at der er en stigning i antallet af de produkter, der anvendes i. Det er exylener, som er reproduktionsskadelige og neurotoksiske; det er benzen, som er kronisk giftigt og kræftfremkaldende; det er formaldehyd, som er akut giftigt samt allergi- og kræftfremkaldende; det er epiklorhydrin, som er kræftfremkaldende; det er kvarts, som er kræftfremkaldende, og det er bisfenol-a, som er allergifremkaldende.

Der er tale om en entydig vækst i anvendelsen af de produkter, disse kemiske stoffer indgår i, og alle produkterne er kendetegnet ved at være enten giftige, kræftfremkaldende eller allergifremkaldende. Der anvendes mere end 100 t i Danmark af disse stoffer, som ikke er underlagt en eneste regulering. Det skyldes vel ikke, at vi er i tvivl om, at stofferne har de egenskaber, for det er vi vel enige om. Men det skulle vel ikke tilfældigvis være vores medlemskab af EU eller manglende rygrad over for industriens krav, der gør, at ministeren ikke har taget initiativ på de områder?

Andre ting, jeg vil bringe ind, er klorerede opløsningsmidler. Klorerede opløsningsmidler anvendes stadig i alt for stor mængde i danske virksomheder, selv om der er oplagte substitutionsmuligheder, ofte i form af vand og sæbe til f.eks. metalaffedtning. Det drejer sig f.eks. om triklorethylben, som vi selv var med til at indføre en grøn afgift på for nogle år siden. Et andet af stofferne er triklorethan. Det er nu blevet forbudt på grund af ozonnedbrydningseffekten, men det er ofte blevet erstattet med netop triklorethylben, og sådan cykler det rundt, så længe skidtet ikke tages helt ud. I renserierne benytter man stadig væk perklorethylben, som også helt kan undværes – det er jeg overbevist om at ministeren også ved fra vores debat i sin tid. Der er derfor ingen saglig argumentation for ikke helt at udfase de klorerede opløsningsmidler. Det er sket både i Tyskland og i Sverige, så mit spørgsmål går på: Er det ikke på tide, det sker her, og hvorfor kan det ikke lade sig gøre her?

Med hensyn til organiske opløsningsmidler kan de i den grafiske branche erstattes af f.eks. sojaestere, og det sker da også i et vist omfang. Men hvorfor ikke tage skridtet fuldt ud og udfase dem helt gennem et forbud? Det er der ingen saglig argumentation imod, det er alene et spørgsmål om politisk rygrad.

For 20 år siden var der en voldsom diskussion om epoxy og polyethan, også kaldet isonaterne, og en substitutionsproces blev igangsat. Men de bruges stadig i store mængder, f.eks. i pulvermalinger. Tilsvarende er det gået med akrylat, som af rent profitmæssig årsag i dag kan findes på ethvert børneværelse, hvor børnene leger rollespil. Det er den rene gift. Også mange af de møbler, der står her i Folketinget, er sikkert sprøjtetlakeret med akrylater for ikke at snakke om lakken på gulvene, anvendelser, hvor der for længst er udviklet alternativer. Hvorfor får vi ikke det forbud, som burde være indført for 20 år siden?

Endelig er der den sidste pind i min dagsorden, som siger, at man skal stoppe produktion og besiddelse af kemikalier, som er forbudt herhjemme. Jeg mener, det er dobbeltmoralisk, at vi i Danmark med den ene hånd accepterer produktion af kemiske stoffer, som vi med den anden hånd forbyder brugen af. Tarconord A/S producerer bl.a. creosot til træimpregneringsmidler, selv om det reelt er forbudt at bruge creosot i Danmark. Det må oven i købet siges at være en skærpende omstændighed, at selskabet bl.a. ejes og styres af en række kommuner og amter, herunder Nyborg Kommune, Fyns Amt, Albertslund Kommune og Århus Kommune. Finder ministeren ikke, det er dobbeltmoralisk, at det er tilladt at producere og videresælge et produkt, som det er forbudt at bruge i Danmark?

En anden virksomhed, Cheminova A/S, producerer en række insekt- og plantegifte, hvoraf det i hvert fald er forbudt at bruge produktet parthion i Danmark. Her synes jeg også, det er en skærpende omstændighed, at selskabet ejes og styres af Aarhus Universitet, ATP og Lønmodtagernes Dyrtidsfond. Derfor har vi foreslået, at man også i dag benytter lejligheden til at beslutte, at de produkter, det er forbudt at bruge i Danmark, heller ikke må produceres og oplagres her.

Miljø- og energiministeren (Svend Auken): Jeg vil foreslå hr. Hindrup Andersen at stille sine spørgsmål skriftligt, så han kan få et ordentligt svar på dem. Jeg har simpelt hen ikke paratviden nok til at kunne svare angående de mange stoffer, han nævnte. Når jeg går herop, er det dels for at sige det og dels for at rette en enkelt bemærkning til De Konservative, som jeg har haft stor respekt for i dag; men der var en enkelt passage i det, fru Eva Møller sagde, som jeg slet ikke forstår.

Fru Eva Møller sagde, at De Konservative ikke tilslutter sig Nordsøkonferencens anbefalinger om udfasning af miljøfarlige stoffer inden for den næste generation. Jeg skal sige til fru Eva Møllers oplysning, at i den konference deltog miljøministrene fra de skandinaviske lande, fra det konservativt styrede England, fra det konservativt styrede Tyskland og fra det konservativt styrede Frankrig, som alle tilsluttede sig denne anbefaling, som selvfølgelig er ambitiøs, men med hensyn til Nordsøen osv. i allerhøjeste grad nødvendig.

Jeg har altid troet, at alle partier i Folketinget stod bag den anbefaling. Jeg havde ikke troet, at der var partier i dette Ting, som havde en ringere miljøopfattelse end f.eks. den konservative regering i England, og jeg skal sige, at jeg læser dagsordenen sådan, at den utvetydigt tilslutter sig Nordsøkonferencens anbefalinger på det punkt. Det kan selvfølgelig være, jeg har hørt forkert, og så vil jeg gerne have det rettet. Jeg har nemlig hidtil regnet med, at vi i hvert fald her i Danmark var enige om det punkt, som en række lande, vi normalt sammenligner os med og samarbejder med, har været enige om, så derfor vil jeg gerne give fru Eva Møller lejlighed til at rette den misforståelse og utvetydigt sige: Selvfølgelig er vi enige i den målsætning. Vi ved, det er svært, men vi er enige i den målsætning, som en række lande tilsluttede sig i Esbjerg.

(Kort bemærkning).

Eva Møller (KF):

Jeg mener ikke, jeg udtalte mig, som ministeren gav udtryk for her, men jeg talte uden manuskript, så vi kan kun se det efterfølgende. Men meningen var i hvert fald, at vi naturligvis tilslutter os målsætningen, men anerkender, at det er kun en målsætning. Vi siger ikke, at vi med garanti kan udfase alle disse stoffer inden for 25 år. Vi har den målsætning, at vi vil arbejde hen imod at få dem udfaset, men vi kan ikke garantere, at det bliver således.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemming

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 49 af Steen Gade (SF), Peter Christensen (S) og Elsebeth Gerner Nielsen (RV) (se foran) vedtoges med 97 stemmer (S, V, KF, SF, RV, FP, CD og DF) mod 4 (EL).

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden nr. D 50 af Bent Hindrup Andersen (EL).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Første behandling af lovforslag nr. L 127: Forslag til lov om ændring af lov om naturbeskyttelse. (Regulering af ferske enge og gødskning af arealer, der er omfattet af § 3, og rejsning af fredningssager).

Af Aage Brusgaard (FP) og Poul Nødgaard (DF) m.fl.

(Fremsat 17/12 96).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Miljø- og energiministeren (Svend Auken):

Det er nok sværere at bevare den pæne tone fra det forrige punkt på dagsordenen, når man sagtens skal vurdere det lovforslag, Fremskridtspartiet og Dansk Folkeparti her har fremsat, og som bliver kaldt forslag til lov om ændring af lov om naturbeskyttelse. I realiteten drejer det sig om fjernelse af de sidste ferske enge og overdrev i Danmark.

Man har en gang imellem det indtryk, når man læser den slags forslag, at der er partier i dette Ting, som har den opfattelse, at nu er naturen ved komme ud af kontrol her i Danmark, nu er den simpelt hen ved at tage magten fra os, og nu er der ved at ske så meget, at vi mennesker slet ikke kan være her længere. Naturen bliver mere og mere rig, mere og mere varieret, og derfor er det nødvendigt at gribe ind.

Det er klart, at jeg har den modsatte opfattelse. Det har skiftende regeringer haft, det har skiftende flertal haft, og det er uden tvivl også lettest at dokumentere, at den store risiko her i Danmark er, at vi får en for fattig natur, for få arter, for dårlig flora og fauna, og at det derfor er vores generations simple pligt at leve op til vores ansvar – ikke bare internationalt, men også sikre, at vores efterkommere kan få en lige så rig og varieret natur som den, vi fik i arv fra vores forældre, i arv fra os.

Lovforslaget fra de to partier vedrører dels lovens § 3, dels spørgsmålet om, hvem der kan rejse fredningssager. Det foreslås for de ferske enge og overdrevs vedkommende, at landmanden uden ansøgning skal kunne omlægge ferske enge og overdrev, som han finder det mest miljømæssigt og landbrugsmæssigt rigtigt, som det siges.